

FAŞİZM VE “SÜREKLİ FAŞİZM” ÜZERİNE TEZLER

Sinan KARASU

1

27 Nisan ve 7 Haziran’da verilen iki muhtıranın ardından bir askeri darbe olasılığı 12 Eylül’den bu yana hiç olmadığı kadar güncellik kazanmış durumda. Faşist cuntanın açtığı maddi-manevi yaralar daha yeni yeni sağılırken, kendisini düzenin bekçisi olarak gören ordunun tekrar bir müdahalede bulunma olasılığı gündeme geldi. Bu durum devletin aşırı baskıcı bir niteliğe bürünerek, toplumun her alanında baskı ve sindirme politikalarını yoğunlaştırması anlamına geliyor. Bu temelde, faşizm tartışmaları devrimci hareketin gündemini meşgul etmeye başladı. Ufukta bir askeri darbenin ve dolayısıyla aşırı baskıcı bir yönetimin gözükmesi, mevcut TC devletini *zaten* (ve ezelden beridir) faşist diye nitelendiren yaklaşımların sınıf hareketi açısından ne denli tehlike barındırdığını ve aslında bunların boş bir slogandan ibaret olduğunu gösteriyor. Bu tutum askeri darbe olasılığının küçümsenmesi kadar yanlış ve ölümcüldür.

Böylece bir kez daha, işlerin kızıştığı bir ortamda, sağ tutumlarla aşırı “sol” tutumlar, sınıf hareketini aynı şekilde silahsız bırakmaları bakımından birbirine yaklaşmaktadır. Zira “faşist” diye nitelendirilen bir devletin yönetimi altında bulunan işçi ve emekçilere, *niteliksel* anlamda farklı bir kapitalist rejimin ya da devlet biçiminin ufukta olduğunu ve bu nedenle tetikte olmak gerektiğini söylemek başlı başına bir çelişki olacaktır.

2

Faşist bir tehlikenin var olduğu tespiti, genel olarak söylemek gerekirse, hepsi de birbirinden yanlış üç yaklaşımı beraberinde getiriyor: Her faşist yönetim, esas hedefi örgütlü işçi hareketi olmasına karşın, bu işi kökünden halledebilmek için tüm toplumu mengenesinde sıkıştırma ihtiyacı duyduğundan, somut bir tehlike olarak ortaya çıktığında, öncelikle küçük burjuva aydınların şikâyetleri temelinde, sınıflarüstü, soyut insanlık-karştı bir “faşizm” tehlikesini gündeme taşıyor. Uygulanan baskının sınıfsal niteliğinden ve sınıf mücadelesi dinamiklerinden bağımsız ele alınan bu yaklaşım açısından faşizm belli belirsiz bir düşman hayaletidir. Aslında kime, neyi, niye yaptığı belli değildir. Buna göre faşizm kapitalizmin arızı bir parçasıdır.

İkinci yaklaşım düz bir mantıkla, “Nasıl olsa yükselen bir işçi hareketi yok! Dolayısıyla işçi hareketini ezmek için bir neden yok! O halde faşist ya da faşizan bir yönetim tehdidi de yok!” diyerek, bilimsel bir görüntü arkasında sözde-proleter, şabloncu bir bakış açısını dayatmaktadır.

En bütünsel yanlışı içeren üçüncü yaklaşımsa, kendine özgü kimi Bonapartist öğeler içeren burjuva-demokratik TC devletini “faşist” diye nitelendirerek, zaten Türkiye’de faşist yönetim var olduğundan bir faşizm tehlikesinden bahsetmenin saçmalığını vurgulamaktadır (ya da bu saçmalığı dile getirerek saçmalığı bizzat cisimleştirmektedir). Bu anlayışa göre faşizm kapitalizmin mütemmim cüzüdür, kapitalizm demek faşizm demektir.

Devrimciler açısından bu tutum her halükârda büyük bir hatadır. Faşizm öncesi şiddetle faşist şiddet arasında biçimi, yoğunluğu, niteliği bakımından farklar vardır ve buna uygun olarak devrimcilerin önlerine koymaları gereken mücadele biçimleri ve taktikler de farklı olacaktır. Bu nedenle bahsedilen husus basit bir terminolojik-teorik ukalalık olarak görülemez.

3

Evrensel, sürekli bir faşizm olgusundan bahsetmek, Türkiye gibi devletin koruyucu niteliklerinin olduğu (ve olması gerektiği) çok sık vurgulanan ve “kerim devlet”, “devlet baba” gibi sıfatlarla yüceltildiği bir ülkede devletin sınıfsal niteliğini ve bunun doğal sonucu olarak baskıcı niteliğini gözlerden saklamaya hizmet eder.

Faşizmin sürekliliğinden dem vuran “teorik” tespitin kalkış noktası devletin baskıcı niteliklerinin sivriliği, devlet terörünün nispeten yaygın oluşudur. Aslında üzerindeki örtüyü kaldırdığımızda bu radikal yaklaşımın altındaki tek gerekçeli açıklamanın da bu olduğu ortaya çıkar. Oysa baskıcı olmayan, tahakküm aracı işlevi görmeyen, farklı ülkelerde, sınıf mücadelesinin hem tarihsel hem de o anki aşamasına uygun olarak anti-demokratik yönleri sivrilmeyen bir devlet yoktur.

Devlet egemen sınıfın baskı ve yönetme aracıdır. Bu nedenle devletin tanımını yaparken, tek başına, şiddet uyguluyor olması üzerinden hareket etmek yanlıştır. *Devlet zaten baskı uygulamak için vardır.* Baskı uygulayacak bir sınıf kalmadığında sınıf egemenliğinin ve yönetiminin aracı olan devlete de ihtiyaç kalmayacaktır. Fakat o döneme kadar devlet, farklı dönemlerde farklı derecelerde olsa da, bu özelliğini sürdürür, sürdürmek zorundadır.

Devleti bu şekilde tarif ettikten sonra bir faşist devlet tanımı yapmak gerektiğinde, bu tanımı daha baştan şiddetin var olup olmadığına göre *değil*, bu şiddetin sınıf mücadelesi kapsamındaki niteliğine ve *ancak buradan hareketle* niceliğine göre yapmanın zorunlu olduğu ortaya çıkar. Bu durumda, değişmez olmamakla birlikte yine de birtakım sınırları olan burjuva devletin karşısında, sınır nedir bilmeyen, bu sınırı aşma eylemini belli bir yöne (sınıfa) doğru akıtan, toplumdaki bütün “özerk” bölgeleri kendi tekeline alan bir devletin faşizm diye adlandırılabilceği, çıplak diktatörlüğün devrim bastırılmış özel, aşırı merkezîyetçi, (Troçki’nin kullandığı anlamıyla) totaliter ya da korporatist[1] bir biçimi olduğu görülecektir. Bunlar faşizmin bütün güç araçlarını ve toplumsal kurumları tek bir elde toplayıp, (en azından tepe noktasında) özerkliğine son vererek yönettiğini ifade eder.

Fakat faşizm ayrı bir ekonomik şekillenme, ayrı bir sosyo-ekonomik ilişki biçimi değildir. Faşizm iktidara nasıl taşınırsa taşınısın, hangi özgül niteliğiyle temayüz ederse etsin, mali sermayenin, tekelci burjuvazinin diktatörlüğüdür. Alışıldık yollarla düzenini devam ettiremeyen burjuvazinin, girdiği çıkmazdan kurtulmak için başvurduğu devlet biçimidir. Nasıl krallık altında ya da anayasal monarşi altında kapitalizm (burjuva düzen) ortadan kalkmıyorsa, faşizmde de kalkmaz, yalnızca biçim değiştirir.

Sınıf mücadelesinin iyiden iyiye ateşlendiği bazı anlarda, ne kadar güçlü olursa olsun burjuvazinin alışıldık kurumları düzenin bekasını sağlayamaz hale gelir. Sınıf mücadelesinin keskinliği ve burjuvazinin toplumu içine ittiği bunalım öyle bir noktaya ulaşmıştır ki bu aşamada artık hiçbir sınıf mücadeleyi burjuva yasalarının mevcut biçimine ve parlamenter sisteme bağlı kalarak yürütmek istememektedir: Ne burjuvazi, ne proletarya ne de zıvanadan çıkmış küçük burjuvazi. Troçki’nin dediği gibi, “bazıları buna üzülebilir, aşırı partilerin şiddet eğilimlerini sertçe kınayabilir Ama gerçekler ortadadır. [Burjuva] demokrasisinin telleri, çok yüksek bir toplumsal voltaja

dayanamamaktadır.”[2] Köşeye sıkışmış, işçi devrimi tehdidini derinden hisseden burjuvazi “zor”un üzerindeki kılıfı kaldırır ve proletarya kendi otoriter zor eylemini (devrim) gerçekleştirmedeği takdirde bunu hayata geçirir. Emperyalizm altındaki bu kriz ortamında aşçının burjuvaziye pişirdiği yemek tektir: Bu yemek ya cenazesinin sıcak yemeği olacaktır ya da düğününün soğuk yemeği. Ölümden dönmüş burjuvazi kalkmayan cenazesinin yemeğini ertesi günkü yıldırım nikâhında meze olarak kullanır. Bunun ağızımızın tadını adamakıllı bozacağı açıktır!

Burjuvazi derhal gücü tek bir merkezde toplar, işçi sınıfının ve diğer devrimci ya da demokrat kesimlerin örgütlülüklerini dağıtır, toplumda bir terör ortamı yaratır. Bu nedenle faşizm, burjuva devlet türünün bir biçimidir. Bu öyle bir biçimdir ki bazen tek tek burjuvalara bile karşı çıkmak pahasına bir bütün olarak burjuvaziye ve onun düzenini korur ve böylece efendisinin sapa yollara girmiş arabasını düzlüğe çıkarmaya çalışır.

4

Demek ki faşizm burjuvazinin derin bir bunalıma girdiği dönemin bir ürünüdür. Devasa bir işçi hareketiyle yüz yüze kalan burjuvazinin buna devletinde cisimleşen sıradan zor aygıtlarıyla karşı koyması mümkün değildir. Yükselen bir işçi hareketinin önünde kendisi hariç hiçbir güç duramaz. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

Burjuvazi sayıca azınlıkta bir sınıf olması bakımından kendi baskı aygıtının işlerini düşman sınıftan işçi ve emekçilere yaptırır. Kilit mevkilerde bulunanlar, ya da yetki sahibi yöneticiler burjuva sınıfının parçası olmakla beraber, devasa aygıtın işlemlerini sağlayan çalışanlar genel olarak işçi sınıfının parçasıdır. Bu, devletin bütün aygıtları için geçerlidir. Dolayısıyla toplumsal ateşin iyiden iyiye yükseldiği bir dönemde toplumda burjuvazinin en pis işlerini yapan kesimleri de (örneğin polis memurlarını) içine alan bir kamplaşma ve bu temelde keskin bir bölünme yaşanır.

Bugün tarihten dersler çıkarmış olan burjuvazi bunu birtakım önlemlerle ne kadar çözmeye çalışsa da, bunun önünü alacak kesin bir çözüm üretmez. Zamanında kullandığı silahların kendisine doğrultulması (ya da artık hiçbir yöne doğrultulmaması) tehdidiyle karşı karşıya kalır. Egemen sınıf içinde ve özel olarak devlet aygıtı içinde çatırdama ya da bölünme devrimci durumun habercisidir. Dalga yükselmiştir ve nasıl ki olağan dönemlerde tam da işçilerin aylıklarından (ve yine aynı kökenden, ama dolaylı yollardan) gelen paralarla, tündüğü sendikal koltuklarda kalabilmek adına devlete intisap eden bürokratlar yığını, işçiler alttan bastırınca bu kez yükselen dalganın altında kalmamak için beynamaz olup en devrimci sloganları atmaya başlıyorlarsa; aynı şekilde burjuvazi içinden de ya da burjuva düzeni koruma güdüsüne sahip saflar içinden de toplumdaki (kelimenin en geniş anlamıyla) anti-kapitalist tepkiden nasiplenmek adına birileri ortaya çıkar, daha doğrusu bunlara da gün doğar. Bu kesimler, sözde bir kapitalizm-karşıtlığıyla öncelikle “eskiden her şeyin çok iyi gittiğine” inanmaya hazır küçük burjuva kitlelere seslenirler. Yükselen bir devrimci hareketin orta yerinde bu faşist demagojinin geniş çevrelerde yankı bulmayacağı açıktır. Ama bir o kadar açık olan varsa, o da şudur: Devlet dümeninin hâkimiyetini de yavaş yavaş yitirmeye başladığı koşullar altında kime güveneceğini şaşırın egemen sınıf içinde bu demagoji hiç olmadığı kadar bir yankı ve destek bulacaktır.

İşçilerin grevlerine, işyeri direnişlerine, fabrika işgallerine, öğrenci eylemlerine çare bulamayan, daha dün kölesi gibi gördüğü işçilere söz geçiremez olan burjuvazi “yeni” arayışlar içine girer. Bu arayış içinde, dolaylı ya da dolaysız yollarla faşistleri giderek daha da desteklemeye başlar. Tek bir örnek vermek gerekirse, ilk müseccel faşist Mussolini’nin meşhur Roma yürüyüşüne finans çevreleri milyonlarca para akıtmıştır. İşçi sınıfı küçük burjuvazinin taleplerini kendi talep listesinin sonuna ekleyemediği ve çözebilmek için gerekli adımları atmıyıp iktidardan uzaklaştığı oranda kendi safından kimselerin de dâhil olduğu önemli bir kalabalığın faşist çadırlara doluşmaya başladığını görür. Bunların toplumda yarattığı terör ortamı, işçi sınıfı ve devrimcilere vurkaç taktikleriyle saldırımları ve gelen ölüm haberleri *dahi* tek başına bir çare değildir ve işçi hareketini durduramaz.

Burada kilit nokta şudur: *İşçi sınıfı hâlâ gücü varken iktidara yürüyor mu, yoksa önderlik tarafından türlü bahanelerle önu mü kesiliyor?* Bu olmadığı oranda ve olmaması nedeniyle güneşe gömülenlerin “pisi pisine gittikleri,” bunun *bir şekliyle* durması gerektiği düşüncesi –bu karşıdevrimci ruh hali– sınıfın içine sızmaya başlar ve hiç de sebepsiz değil. Eğer tek tek kişilerden değil de, genel anlamıyla kitlelerden bahsediyorsak, işçi sınıfı çok uzun bir süre boyunca ve karşılığında gerçekten bir şey elde etmeden mücadele edemez. Yapılan fedakârlıkların, katlanılan acıların bir sonu, bir karşılığı olmalıdır. Dahası örgütlenmesi gerektiği ve örgütlenip yan yana durduğunda dünyanın yerinden oynayacağı öğretilen proletaryanın, bunu yaptıktan sonra önderliğin kaypaklığı nedeniyle dünyayı yalnızca hafifçe sarsması da, tabiatıyla, kendi gücüne olan güveninde bir gerilemeye yol açar. Sınırlar gerilir, kolektif yoldan çözüm bulunamadığı ve bulunamayacağı hissiyatı faşist terörle “beslenince” sınıfın beli bükülür. *Faşist tehdidin kendisi bir tarafa, işçi sınıfının enerjisi, kuvvetleri, istekliliği ve mücadele azmi tükenmektedir.* Kurt dumanlı havayı sever! Faşist güçler için gerçek an gelmiştir.

Harekete geçmiş devrimci işçi sınıfını salt polis yöntemleriyle (hattâ iş oraya geldiyse ortalığa saldıkları faşist itlerle de) durdurmak mümkün değildir. Bu konuda burjuvazinin devleti çaresiz kalır. Bunun için tamamlayıcı yöntem proletaryanın mücadelesine çıldırmış küçük burjuva kitlelerin, eski-yeni subayların, umutsuz lümpen proleter kitlelerin ve belli bir oranda da hayal kırıklığına uğrayıp saf değiştirmiş proleterlerin oluşturduğu karşı-hareketle yanıt vermektir. Bu karşıdevrimci harekete küçük burjuvazinin mücadele yöntemleri, talepleri ve ruh hali damgasını vurur. Faşizm bu gerici karşı tepkinin özel biçimidir. Faşist kitle tedhişi öncüyü fiziksel olarak yok etmeye, yıldırıma girer, sınıfın diğer kesimleri üzerine bir korku salar. Ve işte ancak böyle bir yıldırma neticesinde *zor (şiddet)* tarihsel rolünü oynayabilir...

5

Bu söylenenler faşizmin tanımı için doğru, ama bu şekilde bırakıldığında yetersiz bir tanımdır. Faşizm küçük burjuva kitle hareketi neticesinde iktidara uzansa bile, emperyalizm, yani tekeller çağında küçük burjuvazinin iktidarı diye bir şey olamaz. Faşizm, hiddetinden, ani çıkışlarından ve umutsuzluktan yararlandığı küçük burjuva kitlelerle iktidara geldikten hemen ya da kısa bir süre sonra hesaplaşır, bu tabanı dağıtır. İktidara gelmeden önce gerçek anlamıyla “her şey” vaat edilerek kıyımlar yaptırılan ve bu nedenle iktidara geldikten sonra manyaklıklarını daha bir hızla devam ettirmek isteyen kesimler dizginlenir, ehlileşmek istemeyen çibanbaşları temizlenir. Faşizm ekonomiyi ve devleti mali sermayenin ihtiyaçları uyarınca ama kendi bildiği tarzda yeniden düzenler, harekete katılanların belli bir kısmını kilit mevkilere yerleştirir, belli bir kısmını diğer kurumlarda eğitir, ama büyük çoğunluğuna yüz çevirir, hattâ kimi zaman bunları ortadan kaldırır. Bu temelde burjuvazi için dizginsiz bir sömürünün önünü açar. Klasik faşizm tanımı olarak bunu koyabiliriz.

6

Ne var ki bugün gelinen noktada burjuvazinin de yaşananlardan *kendi sınıfına uygun* dersler çıkardığını söylemek gerek. Nihayetinde faşizm burjuvazinin *değişen oranlarda siyasal açıdan mülksüzleştirilmesini* ifade ettiğinden, kendisi için ne denli bir çözüm işlevi görse de, özerkliği bu denli fazla bir hareketin zararları olduğu da görülmüştür. Belirli bir bölgedeki burjuvaların sorununu çözen yöntem, dünya burjuvazisinin başına türlü dertler açabilmektedir. Arkasına aktif kitle hareketini alarak başa geçen küçük burjuva örgütlenmelerin radikal küçük burjuva jargonu, güçle birleştiği oranda, tehlikelere kapı aralamaktadır. Dış siyasette kabadayılık, saldırganlık ve tek başına dünyanın hâkimi olma isteğinin uç noktasına taşınması vs. İkinci Dünya Savaşı bunun somut bir örneğidir. Dahası burjuvazinin olağan sınıfsal araçlarının (sendika bürokrasisi, reformist artığı partiler, ideolojik aygıtlar ve sus payları da dâhil olmak üzere) iyiden iyiye gelişmiş olduğunu da unutmamak gerek. Bu demek değildir ki klasik faşizm tanımında –devletin olağan zor aygıtlarının yükselen kitle hareketini bastırmadaki yetersizliği, bu temelde karşıt bir kitle hareketinin desteklenmesi, bunun öncüyü yıldırması, harekete basınç bindirmesi ve bu temelde görevini yerine getirmeyen işçi hareketini dağıtıp parçalayarak büyük burjuvazinin olağanüstü iktidarını kurması ve toplumu atomize etme görevini

tamamlaması– köklü bir değişiklik gerekiyor. Fakat tanım yaparken özü oluşturan öğelerle arızı öğeler arasında bir ayırım gütmek de şarttır.

Troçki'nin bir olağanüstü yönetim biçimi olan Bonapartizm için söyledikleri faşizm için de geçerlidir: Birbirinin aynı olan faşizm örnekleri aramak beyhudedir. Zaten Troçki aynı vurguyu faşizm için de yapmıştır: “Bir ‘ideal’ faşizm görüntüsü yaratmak ve bunu bütün özellikleri ve çelişkileriyle, Polonya devletindeki sınıf ve milliyet ilişkileri alanında gelişen bu gerçek faşist rejimin karşısına dikmek yöntemsel olarak yanlıştır.” (a.g.e., s. 489)

Bir defa, Troçki faşizmin ilk çıktığı dönemdeki önemli özelliklerinden birinin sömürgeler ya da daha doğru bir ifadeyle, sömürgelerin o dönemki dağılımı meselesi olduğuna değinir. Haklı olarak belirttiği üzere, faşizm İtalya, Almanya ve Japonya gibi çelişkilerin en keskin olduğu ülkelerde çıkmıştır. Geç kapitalistleşen, ulus-devlet adımını daha geç atan ve dolayısıyla da emperyalist rekabete geç katılan bu ülkelerin gösterdikleri kapitalist atılım sonrası dünya güç arenasındaki özgül ağırlıklarıyla sömürgelerinin azlığı ya da yokluğu arasında büyük bir orantısızlık vardır. Bu ülke sermayedarları biriktirdikleri sermayeyi kullanacak yeni alanlar, birikime destek olacak hammaddeler peşindedir, fakat dünyayı zaten paylaşılmış halde bulmuşlardır. Bu nedenle içeride de çelişkiler alabildiğine artmıştır. Bu durum söz konusu ülkelerde, emperyalist paylaşım sorununu çözümsüz bırakan Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında faşizmin ortaya çıkmasının başlıca nedenlerinden biridir. Troçki bunu birçok kez vurgulamıştır.[3]

Öte yandan, yine Troçki'nin dikkat çektiği üzere, faşizmin küçük burjuva kitle hareketi temelinde (devletten ne denli yardım alırsa alsın, son kertede küçük burjuva kitlelerin terörist örgütlenmesi neticesinde) zafere ulaşmasının arkasında, diğer şeyler dışında, işçi ve daha genel olarak emek hareketinin 20. yüzyılın kabaca ilk çeyreğinde tattıkları üçlü bir başarısızlık, üçlü bir ihanet de vardır: Demokrasinin, sosyal-demokrasinin ve son olarak da Stalinist hareketin ihaneti ve iflası. Aynı ya da art arda gelen birkaç kuşağa mensup işçi ve emekçi kitleler önce 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nda başta Çar'ın istibdat rejimi olmak üzere “barbar” güçlere karşı “demokrasi” mücadelesi veriliyor diye aldatılmış, sonra Sosyal-Demokrat Parti'nin ve Sosyalist Parti'nin biri Almanya'da (1918-19), diğeri İtalya'da (1920-22) olmak üzere devrime ihanet ettiklerine şahit olmuş, en sonda da SSCB'nin yozlaşmasıyla birlikte Komintern'i ele geçiren Stalinist hizbin meşum karşıdevrimci politikalarını görmüşlerdir. Bu üç hareket, üç ideoloji de kitlelere umutsuzluk ve çaresizlik dışında bir şey getirmemiş ve bu temelde faşizm kitle tabanını ve destekçilerini (ister aktif, ister pasif, ister yarı-aktif) bir daha hiç olmadığı kadar genişletebilmiştir.

7

Olağanüstü yönetim biçimleri söz konusu olduğunda, birbirinden kalın çizgilerle ayrılan faşizm, Bonapartizm, Bonapartist öğeler taşıyan askeri diktatörlük (ya da asker-polis diktatörlüğü) olmadığını belirtmek gerek. Bunların hepsi kapitalist üretim tarzının siyasi ifade biçimleri olmanın dışında, başka ortak özelliklere de sahiptir.

Bu üç olağanüstü yönetim biçimini –Faşizm, Bonapartizm (ya da, Bonapartist diktatörlük) ve Bonapartist izler taşıyan ya da yarı-Bonapartist askeri diktatörlükler– ele alırken, bunların taban tabana zıt olgular olmadığını kavramak dışında, esas ayırımın faşizm ile diğer iki biçim arasında olduğunu da unutmamak gerekiyor. Burada amaç soyut sosyolojik tanımlara ulaşmak değildir, aksine bu tanımlamalar verili bir rejimin sınıf mücadelesinin hangi aşamasına denk düştüğünü ve dolayısıyla sınıf mücadelesinde o anda hangi taktik ve stratejileri benimsemek gerektiğini gösterir. Unutmamak gerekir ki, teorik genellemeler bir yük değil, eylemi kolaylaştıran bir kılavuzdur. Bir tanım yapıyorsak, kapitalizmle yetinmeyip faşizm gibi yeni bir terim kullanıyorsak, bunun çok somut bir anlamının olması gerekir ve vardır da.

Bahsedilen üç olağanüstü yönetim biçimi de toplumdaki dengesizliğe, derin huzursuzluğa ve istikrarsızlığa verilen bir yanittir. Fakat faşizm, çelişkili gibi gözükse de, diğer ikisinin aksine, bir

istikrar rejimidir: İşçilerin yaşam standartlarında mutlak ya da nispi anlamda bir düşüş olsa da, burjuvazi için ne zamandır beklenen istikrarı sağlar. Bu ifade faşizmin genel olarak Bonapartist öğeler taşıdığı (ve dolayısıyla denge rejimi özellikleri sergilediği) gerçeğini dışlamaz. Faşizm tepe noktasında, yani iktidarı mutlak olarak elinde tuttuğu dönemde toplumdaki olağanüstü gidişata bir son vermiş ve *burjuvazi açısından* aranan huzuru, sükûneti, istikrarı getirmiştir.

Elbette faşizm bunu salt zor yoluyla yapmaz. Zor diğer iki olağanüstü rejimin (ve dahası olağan burjuva rejimin) de ayrılmaz bir parçasıdır; kimi olağan rejimlerin şiddet dozajı kimi olağanüstü rejimlerin şiddet dozajına yaklaşmakta, hattâ aşmaktadır. Ama bir rejimi faşizm diye tanımlamamız için bu kadarı yeterli değildir. Faşizm toplumdaki huzursuzluğun sol seçenekte, yani toplumsal açıdan çözülememesinden hayal kırıklığına uğrayarak diğer uca (aşırı ya da değil) savrulan kitlelerin desteğinde (aktif ya da pasif) önemli bir dayanak noktası bulur. Faşizm ana çekirdeğini küçük burjuva katmanların oluşturduğu bu tabana yaslanarak aşırı bir şiddet uygular. Bonapartistmin ve askeri diktatörlüklerin ise emperyalizm çağında böyle bir lüksü yoktur.

Dolayısıyla faşizm, burjuvazi açısından *dengelessnessin giderilmesidir*, diğer iki rejimse *dengelessnessin* birer *ifadesidir*. Faşizm *dengelessnessin* giderebildiği ve burjuvazinin devrim korkusunu üzerinden atmasını sağladığı oranda ve anda faşizm olur. Diğer iki rejim ise, *dengelessnessin*den ötürü burjuvaziye rahat yüzü göstermez. Bu anlamda, faşizmin uyguladığı şiddetin arkasında güçlü olması, diğer iki rejimin uyguladığı şiddetin arkasında ise güçsüzlüğünün yer aldığını söylemek yanlış olmaz.

Bu çerçevede değerlendirdiğimizde, faşizm işçi sınıfı için mutlak bir yenilgi ve bir muhasebe dönemidir. Bu yenilgi bir daha asla geri dönüşün olmaması anlamında değil, *kısa sürmeyecek* belli bir süre boyunca hareketin belini doğrultamaması anlamında bir yenilgidir. *Hareketin belini doğrultamamasının arkasında yalnızca baskı rejimi değil, devrimci mücadeleden umduğunu bulamayan aldatılmış kitlelerin işçi sınıfı siyasetinden uzaklaşması da vardır. Yani iktidardaki faşizmin tabanını yalnızca küçük burjuvazi değil (hele hele sadece darbeden önceki aktif kesim hiç değil), deyim yerindeyse, hayal kırıklığına uğramış işçiler de oluşturur.* Özel nedenlerle iktidarı alamayan işçi sınıfı ve devrimciler için *artık* geri çekilme, yanlışları özümseyerek yeniden mücadeleye hazırlanma devresi gelmiştir, zira faşizm, işçi sınıfının mutlak bir önderlik eksikliği olduğunun ispatıdır. Faşizmin zaferinin ardından ayaklanma girişimleri sınıftan kopuk kalmaya mecburdur ve dolayısıyla devrimci maceracılıktan öteye geçemez. Bonapartistmin ya da askeri diktatörlükler ise böyle bir mutlak yenilgi ânına işaret etmez, devrimci güçlerin herhangi bir saldırı girişimi doğrudan maceracılık diye nitelendirilemez.

Faşizmde kitle kendisine hiçbir zaman (ya da neredeyse hiçbir zaman) yasal-demokratik bir kanal (meclis, sendika, kitle örgütleri) bulamaz. Bonapartistminde ise genellikle kirli işlerin daha kolay bir şekilde yürütülmesini sağlayan demokratik-yasal kurumlar tercih edilir. Yönetimin ekseninde polis, bürokrasi ve askeri cunta olmasına karşın, parlamenter süslerle örtünür. Faşizm uzun süre varlığını devam ettiremez ve bir müddet sonra, aldattığı kitlelerin güvenini kaybetmesine paralel olarak, uyguladığı zor toplumda tepki yaratmaya başlayacağından çözüme evresine girer. Böylece Bonapartistmin ile arasındaki ayrımlar silikleşir.

Bonapartistmin ve askeri diktatörlükler (çok net olmayan ve her zaman birbirinden net bir şekilde ayırt edemeyeceğimiz bu iki rejim) arasındaki farklarsa, temel olarak iki başlık altında toplanabilir. Bonapartistmin toplumda sözde bir denge rejimi kurar, sözümona çatışmaların uzağında bir hakem gibi davranır. Bu anlamda bir uzlaşma ögesini her zaman içinde barındırır. Askeri diktatörlüklerdeyse bu öge yoktur. Toplum üzerinde şuursuzca uygulanan bir şiddet, bir zor rejimidir. İkincisi, Bonapartist rejimlere, aynı temelden hareketle, genellikle bir parlamenter yapı, demokratik temsiliyet biçimleri eşlik eder. Askeri diktatörlüklerdeyse *genellikle* böyle bir öge yoktur, ya da olduğunda rejim zaten çözüme sürecine girmiştir (tıpkı çözüme sürecine giren faşizmlerin bir tür Bonapartistme dönüşmesi gibi). Askeri diktatörlüklerde sınıflar arasında gidip gelme ihtiyacı duyulmadığı oranda belki de faşizmden bile daha muazzam bir baskı, şiddet ve kıyıcı bir rejim vardır. Ne var ki *askeri diktatörlükler* uyguladığı şiddetin niceliği bakımından Bonapartistminden çok faşizme benzemesine

karşın, *o ülkedeki kapitalist rejimin dengesizliğinin ve güçsüzlüğünün bir ifadesidir* ve bu nedenle faşizmden ayrılır: Düzen pamuk ipliğine bağlıdır ve gerekli şartlar varsa bastırılmış öfke bu diktatörlüğü alaşağı edebilir. Troçki'nin de dediği gibi, askeri diktatörlük halis muhlis bir bürokratik kurumdur, gücünü askeri aygıttan, temelini de yönünü şaşırılmış halkın itaatkârlığından alır. Ama belli bir süre geçtikten sonra duygular değişebilir, hattâ daha doğru bir ifadeyle değişir ve kitleler diktatörlüğe karşı başkaldırabilirler. Bunun Bonapartist diktatörlüklerle arasındaki en önemli benzerlikse, devlet iktidarının özerkliğinin artmasıdır, öyle ki egemen sınıf devletin kendisiymiş gibi gözükür.

8

Kapitalizmin üç olağanüstü yönetim biçimini başka açılardan da irdelemek mümkündür. Bu diktatörlükler birbirine benzemekle birlikte, farklı tarihsel-toplumsal köklerden beslenirler. Örneğin faşizmi ve modern Bonapartizmi tarih sahnesine ilk çıktıkları dönem içinde değerlendirecek olursak; ondokuzuncu yüzyıl Bonapartist rejimlerinin, işçi sınıfı hareketinin somut (örneğin 1848 Fransa'sı) veya potansiyel (örneğin 1866 Almanya'sı) tehdidini bertaraf etmek amacıyla, demokratik kurumları tümünden bir kenara bıraktığını ya da işlevsiz kıldığını görürüz – Bonapartizm bu yönüyle faşizme benzer. Her iki siyasi rejimi de önceleyen süreçte, demokrasi, düzeni ortadan kaldırmak için bir kalkış noktası olabileceğinin sinyallerini verdiğinden, demokratik kurumlar askıya alınmış ve yoğun bir sömürü temelinde ülke içinde kapitalizmin gelişimine hız verilmiştir.

Ne var ki Bonapartizmin kurduğu denge rejimi yirminci yüzyılda işlemez. Ondokuzuncu yüzyılda dişe dokunur bir işçi hareketinin ya da bizatihi işçi sınıfının var olmadığı koşullarda, Bonapartizm hızla kapitalistleşme ya da kapitalist ilerleme sorununu “salt devlet zoruyla” çözebiliyorken; yirminci yüzyılda toplumun çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfı karşısında çözüm için devlet aygıtı tek başına yeterli değildir. Bu açığı kapatmak için karşıdevrimci küçük burjuva kitle hareketinden medet umar. *Dolayısıyla tarihsel gelişimi içinde 19. yüzyıl Bonapartizmine 20. yüzyıl faşizmi denk düşer.*

Batı Avrupa'daki kapitalist ülkelerin yirminci yüzyılda faşizmi ortaya çıkardığını görüyoruz. O dönemki sömürge ya da yarı-sömürge ülkelerde ise faşizme içkin iki bileşen eksiktir. Almanya ve İtalya gibi ulus-devletini çoktan kurmuş, bir süredir işleyen, ilerleyen bir kapitalizmin hüküm sürdüğü ülkeler, güçlü emperyalist rakiplerinin yanında emperyalist soyguna geç katılmışlardır. Bunun bir ayağı daha fazla sömürü, daha fazla artı-değer elde etme arzusuken, diğer ayağı küçük burjuvazinin dramıdır. Emperyalistleşme demek küçük burjuvazinin (mutlak anlamda olmasa da) tasfiye edilmesi demektir. Sermayesini büyütme hayalleri kuran küçük burjuvazi, sermayesini kaybederek proleterleşmekte olduğunu fark ettiğinde hiddetlenir ve hiddetini bu durumun sorumlusu olarak gördüğü işçi sınıfına yöneltir, burjuvazi tarafından buna teşvik edilir. Bu iki etken, emperyalist paylaşımına geç girmiş olmak ve çıldırmış küçük burjuva kitlelerin işçi sınıfına nefreti, söz konusu ülkelerde faşizmin temelini oluşturur.

Böylece kapitalist işleyişi yirminci yüzyıla gelmeden şu ya da bu şekliyle oturtmuş ve geliştirmiş, artık *emperyalist kuşatma altında emperyalist rekabete girmeye çalışan* ülkelerde faşizmin kurulduğunu görüyoruz. Oysa aynı dönemde, *emperyalist kuşatma altında kapitalistleşme* çabası veren ülkelerde ise Bonapartist ya da yarı-Bonapartist askeri diktatörlükler kurulmuştur. Ulus-devletini görece geç bir dönemde kurmaya çalışan, proletaryası hem nitel hem de nicel olarak güçsüz olan bu ülkelerde, kapitalizmin önünü baskıcı askeri diktatörlükler açmıştır.

Kapitalizmin ilk ortaya çıktığı ülkelerde bugün anladığımız anlamıyla düzenli bir ordu ya da gelişmiş baskı araçlarıyla modern devlet yoktu. Kapitalizmin dış dinamikler aracılığıyla geliştiği ülkelerdeyse burjuva devletin kuruluşunda ordu etkin bir rol oynar ve sonraki dönemlerde de siyasal rolünü belli bir oranda sürdürür. Kapitalist işbölümü içinde hizmetkârken, efendi rolüne soyunur (Türkiye, Pakistan gibi ülkelerde kuruluş esnasında kazandığı ayrıcalıklarla kendisini kapitalist olarak örgütlemesinin etkisi de büyüktür). Bu ona, deyim yerindeyse, değişmez bir Bonapartist nitelik kazandırır. Geç kapitalistleşen ülkelerde ordunun ulus-devletin kuruluşu aşamasındaki etkin rolü,

kendinde her şeye müdahale yetkisini görmesi ve böylece, deyim yerindeyse, kimin efendi kimin hizmetkâr olduğunun karışması, geç kapitalistleşen ülkelerde askeri diktatörlüklerin ciddi bir tehdit haline gelmesinin ve sık görülmesinin nesnel zeminini oluşturur. Böylece klasik Bonapartizmde olduğu gibi yalnızca sınıf mücadelesinin tıkanma aşamasına geldiği dönemlerde değil, toplumun görece durgun olduğu dönemlerde de askeri diktatörlüklerin kurulabildiğini görüyoruz.

Peki, bu “her an bir-iki başıbozuk çıkıp, sınıf mücadelesinin dinamiklerinden bağımsızlaşarak askeri diktatörlük kurabilir” demek mi oluyor? Yani geç kapitalistleşen ülkeler söz konusu olduğunda, Marksizm bir kez daha “yetersiz” mi (“Marx doğu toplumlarını incelememişti, tanımiyordu!”) kalıyor?

Geç kapitalistleşen ülkelerde askeri diktatörlüklerin bu niteliğine bakıp Marksist teorinin çürüdüğünü, “Batılı-olmayan” toplumların sınıf mücadelesinden azade olduğunu düşünmek yerine, daha geniş bir perspektifle değerlendirme yapmak gerekir. Bir defa, unutmamak gerekir ki bu ülkelerde burjuva düzenin anti-demokratik kuruluşu kapitalizmdeki sınıf mücadelelerinin doğrudan bir sonucudur. Egemenlerin proletaryadan ve sosyalizmden duydukları korku nedeniyle, bu ülkelerde burjuva-demokratik devrim kapsamındaki dönüşümler kitlesel devrimler yoluyla değil, tepeden inmeçi güdük “devrim”ler yoluyla çözülmüştür. Devleti ve özel olarak orduyu bu role iten sınıf mücadelesinin kendisidir.[4] Ayrıca askeri darbeleri önceleyen süreçlerde her zaman gözle görülür bir konjonktürel bunalımın olmaması, bu ülkelerde genel bir yoksulluk, sefalet ve baskı ortamının bulunduğu ve bunun yarattığı dengesizlik nedeniyle her an patlamaya hazır bir bomba niteliğinde oldukları gerçeğini değiştirmez. Eşitsiz gelişimden beslenen genel huzursuzluğun bir kitle hareketine dönüşmesinden korkan “başıbozuklar”ın durumdan vazife çıkarmaları mümkündür. Burada güncelliğin en önemli unsuru olarak bu huzursuzluğu, toplumdaki kaynama halini alabiliriz. Bu ortam kurtarıcılığa meraklı olan ve kendisine tarihsel olarak böyle bir rol biçilmiş, gelişiminin her aşamasında bu fikirlerle beslenen subayların fitilini ateşleyebilmektedir. Dolayısıyla bu askeri diktatörlüklerin sırrını kışlalarda değil, sınıflar arası ilişkilerde aramak; Marksizmi değil, kapitalizmi sorgulamak gerekir.

9

Faşizmin klasik biçimi, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki örnekleri ve diğer olağanüstü burjuva rejimleriyle olan “bağları” konusunda, diğerleri dışında, biri yurtdışından biri Türkiye’den iki yazar (N. Poulantzas ve R. Yürükoğlu) faşizmin bir küçük burjuva kitle hareketinin doğrusal, tedrici gelişimi neticesinde iktidara gelmesinin zorunlu olmadığına dikkat çekerek bazı önemli tespitlerde bulunmuştur.[5] Fakat her ikisinde de Troçki’ye saldırma içgüdüğü o kadar ağır basmıştır ki Troçki’nin ne yazdığını anla(ya)madıkları gibi, yaptıkları yanlış çıkarımlardan hareketle, faşizm söz konusu olduğunda *küçük burjuva karşıdevrimci kitle hareketinin etkilerinin reddine kadar varmışlardır*. Poulantzas bunu kısmen yaparken, Yürükoğlu toptan reddetmiştir. Varılan nokta, elbette, diğer olağanüstü yönetim biçimleriyle bütün ayrımların ortadan kalkması olmuştur.

Oysa Marx’ın da alıntılanmaktan pek hazzettiği bir ifadeyle, tanımlamak nihayetinde olumsuzlamaktır. Bir norm belirlemek, ister istemez, belli öğeleri dışlamak anlamına gelir. Tanım kavramının son kertede anti-diyalektik olan özüne karşı çıkma telaşı, kişiyi bambaşka bir yöne, öznel diyalektikçiliğe (tanımların, normların olmadığı, her türlü göreliliğin içinde bir “mutlaklığın” olmadığı) yanılsamasına, yani sofistliğe) götürmemelidir. Alanların ya da kategorilerin iç içe geçmişliği kadar özerkliği de savunulması gereken bilimsel bir yaklaşımdır. Materyalist diyalektik bu karşıtların inkârını değil, birlikteliğini ifade eder.

Türkiye’deki 12 Eylül diktatörlüğünü de bu minvalde ele almak gerekir. Elbette faşist diktatörlüklerin iktidara uzanma sürecindeki yapısı ülkeden ülkeye, dönemden döneme farklılık gösterecektir. Ama burada yapısı derken ne kastedildiğini iyi anlamak gerekir. Bununla kastedilen bir yanda bir küçük burjuva kitle hareketi temelinde iktidara gelinmesi, diğer yanda da tepeden inmeçi bir darbeyle, yani devlet iktidarı dolayımıyla iktidara gelinmesi şeklinde *yapay* bir ayrım, bu yaklaşım bütünüyle yanlıştır. Zira faşizmin iktidara uzanma sürecindeki yapısı derken kastedilen, öncelikle

huzursuz küçük burjuva kitle hareketi temelinde yükselen bir karşıdevrimci terör örgütünün burjuva devletin desteğini giderek daha da alması ve bunların proleter harekete çift koldan basınç bindirmeleridir. Faşizm işçi sınıfına uygulanan şiddetin bu özel biçimidir, verili bir anda devletin şiddet politikalarının niceliğinin daha yukarı fırlaması değil.

Faşizm bu iki etkenin (resmi ve sivil faşizmin) varlığından bağımsız olarak ele alınamaz. Faşizmin ayırt edici özelliği burjuva iktidarı bu temelde yeniden örgütlemesidir. Fakat bu ikisinden hangisinin daha ağır basacağı, küçük burjuva tabanın ne şekilde dağıtılacağı ilk örneğine ya da ana örneğine elifi elifine uymak zorunda değildir. Birinden biri ağır basar, basabilir, fakat bunu “katıksız” bir askeri diktatörlükten ayıracak olan, hem iktidarın alınmasından *önce* hem de *sonra*, bu küçük burjuva kitlelerin (ve arkasına taktığı diğer kesimlerin) desteğidir; iktidarın alınışından sonra bunun aktif ya da pasif olarak sürdürülüyor oluşu burada konu dışıdır, zira güç bu andan itibaren zaten merkezileşir, eski örgütlülük “Uzun Bıçaklar” türünde operasyonlarla dağıtılır, yok edilir.

Franco faşizmiyle Hitler ve Mussolini faşizmleri arasında bir fark vardır elbette. İlkinde askeri diktatörlük yanının diğerine nazaran daha ağır bastığı bir gerçektir, fakat bu onun da bir faşist diktatörlük olduğu gerçeğini değiştirmez (değiştirmez ama neden Mussolini ve Hitler, deyim yerindeyse, ellerini kollarını sallayarak iktidara gelmişken, Franco’nun bir iç savaş sonrasında başa geçtiğinin ve neden görece daha dengesiz bir rejime sahip olduğunun ipuçlarını verir). Böylesi yapay bir ayırım teorik açıdan ön tıkaçıcıdır.

Ne var ki Yürükoğlu’nun yaptığı gibi, iktidardaki faşizm ile bunun “devleti nasıl ele geçirdiği, yığın hareketliliği” (s. 45) arasında hiçbir bağın olmadığını söylemek de ön açıcı değildir. İktidardaki bir grubun iktidara nasıl taşındığı *elbette önemlidir*, bu onun uyguladığı politikalarından, yapacağı manevralara, iktidarda geçirdiği süreden yönetim biçimine kadar çok farklı şekillerde etkide bulunur. Bunun yalnızca kurtuluşunun kendi eseri olması gereken işçi sınıfı için geçerli olduğu argümanı da yanlıştır. Elbette proletarya kendi devrimini askeri bir öncünün, ya da darbeci küçük bir azınlığın “önderliğinde” değil, aşağıdan yukarıya, bir kitle hareketi sonucunda gerçekleştirecektir. Diğer türlü daha baştan, yine bu “öncü”nün önderliğinde yozlaşmaya mahkûmdur. Fakat aynı tespit başka sınıflar için de geçerlidir. Burjuvazinin aşağıdan yukarıya gerçekleştirdiği devrimlerle, tepeden inmeci “devrim”leri arasındaki zıtlığın ne denli büyük ve belirleyici olduğunu biliyoruz. Keza İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra SSCB’dekine benzer bürokratik-totaliter diktatörlükler kuran ülkelerdeki hareketlere de bakmak gerek. Bir kitle hareketi neticesinde iktidara gelen Tito ya da Mao rejimi ile Stalin’in güdümünde iktidara gelen diğer Doğu Bloğu ülkelerindeki yönetimler arasında, mutlak olmamakla beraber, bir fark olduğu açıktır. Dolayısıyla Yürükoğlu’nun yaptığı bu ikinci tür ayırım da yanlıştır. Elbette iktidardaki faşizmi iktidara nasıl geldiği etkiler, ama tek başına belirlemez.

Aynı şekilde Türkiye örneği söz konusu olduğunda, faşist kitle hareketiyle askeri güç arasında birebir mütakabiliyet yok diye 1980 öncesinde güçlü bir faşist kitle hareketinin var olduğunu unutmak, 12 Eylül’ün burjuvazi açısından sancısız geldiği gerçeğini, kafalarındaki bir takım yapay şemalara uymuyor diye faşist kitle hareketinden bağımsız anlamaya çalışmak da hatalıdır. Neden 12 Mart uzun sürmemiş, aksine birkaç yıl sonra muazzam bir devrimci işçi hareketinin yükselmesine yol açmıştır? Ve neden 12 Eylül’ün mücadele açısından yarattığı sıkıntılar bugün bile atlatılamamıştır? Şablonlar temelinde bunu anlamak olanaksız olduğu gibi, diğer yandan bu yaklaşım farklı olağanüstü rejim adlarının olmasını da gereksiz hale getirmektedir.

12 Eylül öncesinde Ecevit’in şahsında bir “Kerenskizm” deneyimi yaşanmış, fakat burjuvazi açısından kendi devlet partisini bu denli sola açmak bile hareketi ehliileştirmek konusunda fayda etmemiştir. Devrimci işçi hareketi “bilinçli” önderlerinin de bilinçli düşmanlarının da zihnindeki sınırları fersah fersah aşmıştır. Kaçırılan devrimci fırsatlara (1 Mayıs 1977, Mart 1978 vs.) faşist kitle hareketinin zincirlerinden boşalması da eşlik edince, hayal kırıklığına uğrayan kitlenin hareketten uzaklaşma süreci hızlanmıştır. Fakat Türkiye gibi askerin ağırlıklı role sahip olduğu bir ülkede, burjuvazinin faşizme nasıl varılması gerektiği konusunda kendi çıkardığı “dersler” de eklendiğinde,

son vuruşu ordu yapmış ve faşist iktidar, yani otoriter, güçlü, yumruğunu masaya vuran bir yönetim “ihtiyacı” ordunun şahsında cisimleşmiştir.

Bu elbette klasik faşist diktatörlükten bir farklılık göstermektedir. Bir defa, faşist partinin bizatihi iktidara gelmediğini görüyoruz. Yine, toplumsal mücadelenin yükseldiği bir döneme göre değerlendirildiğinde, faşistlerin önemli bir kitleselliğe sahip olmadığı, devletten ve devlet kurumlarından görece özerkliğinin en alt seviyede olduğu da bir gerçektir. Keza pleb nitelikli bir hareket olmakla birlikte, “sosyalist” söylemlere bulaşmadığını da görüyoruz. Tüm bunların faşist diktatörlüğün ömrünün kısa sürmesine, askeri diktatörlük yanının sivrilmesine neden olduğu söylenebilir; hemen iki-üç yıl geçtikten sonra “olağan” işleyişe geçiş hamlelerinde bulunarak seçimlerin yapılması bu temelde açıklanabilir.

Fakat Marx ve Engels’in Bonapartizm örneklerine yaklaşımlarındaki esnekliklerini, Troçki’nin birbirinin aynı Bonapartist diktatörlük örnekleri aramamak gerektiği yönündeki uyarılarını ve bu uyarıyı başka bir olağanüstü yönetim biçimi olan faşizm için de yaptığını tekrardan hatırlatmak gerek: Bir “ideal” faşizm örneği aramamak gerekir! İspanya (ya da Polonya) bu farklılığın belki ilk numuneleridir. Tüm bu çerçevede askeri diktatörlükle iç içe geçmiş bir faşist yönetimin de, klasik faşizmin işlevlerini yerine getirebileceği ve devrimci işçi sınıf hareketi açısından çok benzer sonuçlar doğuracağı gerçeği dışlanamaz. 12 Eylül faşizmi, tıpkı klasik faşist yönetimler gibi, işçi hareketini ezmiş, devrim tehlikesini savuşturmuş ve bir istikrar sağlayarak burjuvazinin önünü açmıştır. Bu nedenle 12 Eylül basit bir askeri darbe olarak görülemez.

10

Faşizmin basit bir darbe (*coup d'état*) sorununa indirgenemeyeceği doğrudur. Her askeri darbe faşizm değildir, faşizme yol açmaz. Fakat faşizm bir *coup de grâce* [6] sorununa da indirgenemez. Sivil faşist hareket kendinden menkul, bağımsız bir yapılanma değildir, resmî güçler (devlet) tarafından ilk andan itibaren desteklenir. Bu ikisi arasındaki ilişkiyi tek yönlü görmemek gerekir.

Devrimci mücadelenin burjuva düzeni temelinden sarsmaya başladığı dönemlerde görece *özerk* bir faşist hareket de yükselmeye başlar. Sınıf mücadelelerinin doğası gereğidir bu: Mücadelenin keskinleştiği dönemlerde toplumdaki kutuplaşma da artar, orta yolun yol olmadığı düşüncesi yaygınlık kazanır. Devrimci hareket amacına ve gücüne uygun hareket etmediği oranda faşist hareket güçlenir. Fakat bu hiçbir şekilde sivil faşist hareketin devletin içindeki *resmî faşistlerden* bağımsız olduğu anlamına gelmez. İlk andan itibaren hem burjuvalar tarafından hem de kolektif burjuva diyebileceğimiz devlet tarafından *değişen oranlarda* desteklenir. Buna faşistlerin devlet tarafından değil de, devletin gizli güçlerince, sözde “derin devlet” tarafından desteklendiği yanıtını vermek, devleti idealize etmektir. Faşist hareket hiçbir yerde devletten bağımsız olarak, kendi düz, tedrici gelişim çizgisini takip ederek iktidara yürümemiştir, hattâ daha da ileri gidip şunu söyleyebiliriz ki, devletin (“derin devlet”in değil) katkısı olmadan, polis, ordunun ve yargı sisteminin desteği olmadan faşist hareket iktidarı alamazdı. Bu tespit, faşizmin ilk görüldüğü ülke olan İtalya da dâhil olmak üzere hepsi için geçerlidir.[7]

Klasik faşist hareketlerde sivil faşistlerin resmî faşistlere ağır bastığını, son vuruşu yapanların sivil faşistler olduğunu görüyoruz. Fakat bu, *tek yönlü bir şekilde* sadece sivil faşist hareketin vurgulanmasına yol açmamalıdır. Aksi takdirde faşist küçük burjuva hareketin burjuvaziyle ve burjuva devletle olan bağları silikleşir. Bu tür bir vurgu, aynı zamanda, yüzyılın ikinci yarısında görülen faşizm örneklerini açıklamamızı zorlaştırır. Bu örneklerde, klasik faşizmden farklı olarak, devletin daha ağır bastığını görüyoruz. Bunun yukarıda sıralanan birtakım genel nedenleri dışında, özel nedenleri de vardır.

Yüzyılın son çeyreğinde sermaye birikimi yavaş yavaş ulusal sınırları aşan ve emperyalist rekabete dâhil olmaya çalışan Türkiye, Arjantin gibi ülkelerdeki burjuvalar, yüzyılın ilk yarısındaki muadilleriyle aynı dertten mustarıptır: Palazlanan burjuvazinin dünya üzerindeki pastadan daha fazla

pay alması gerekmektedir. Dahası bu ülkelerde devlet ile burjuvazi arasında çok daha yakın bir ilişki vardır. Aç kurtlar gibi üzerine atılmayı bekleyen emperyalist devletlerin kuşatması altında dünyaya gözlerini açmış (kapitalistleşmeye başlamış) bu ülkelerde burjuvazi, devletin şefkatine, koruyup kollamasına daha çok ihtiyaç duyar. Bu durum devletin toplumsal hayattaki rolünü arttırmıştır.

Aynı şekilde (ve belki de faşizm sorunu açısından daha da önemlisi) tarihsel bakımdan sivil toplumun yokluğu da belirleyici bir etkidir. Nihayetinde faşizm de bir sivil harekettir (kitle hareketidir) ve kitlesel faşist hareketlerin, sivil toplum geleneği yüzyıllar öncesine uzanan ülkelerde peyda olmuş olması bir tesadüf değildir. Türkiye gibi tarihsel olarak devletin baskın olduğu ve ortak mülkiyetin daha geç çözüldüğü ülkelerdeyse, devlet kendisinden başka bir kesime güvenmez. “Gerekirse kapitalist de komünist de ben olurum,” dediği gibi, faşist de olur. Dolayısıyla devlet bu ülkelerde sivil faşistlere nazaran niteliksel açıdan daha güçlüdür. Örneğin Türkiye’de faşist darbe sonrasında iktidara gelen MHP değil, orduydu. Kendi kısıtlılıkları dışında, devletten de, zamanında bir Hitler’in ya da Mussolini’nin aldığı kadar destek alamadıkları malumdur. Böylece faşist hareket geniş kitlelere yayılma olanağına sahip olamamıştır. Fakat Türkiye’de de sivil bir faşist kitle hareketinin sürece etkisini ve nüfuzunu yok sayamayız.

Bu nedenle sivil faşizmle resmi faşizmin gelişimi birbirinden kopuk ele alınamaz. İkisi arasında diyalektik bir ilişki vardır. İktidarı sivil faşistler olsa da belirli bir kesim tasfiye edilir, diğer bir kısım ise aygıtın içinde eritilerek resmi faşistlerin saflarına katılır ve böylece zamanla aynı denge kurulur. Bu nedenle faşizmin sırrı hangi kesimin son vuruşu yaptığında saklı değildir. *Mühim olan sonrasında böyle bir tabanın olup olmamasıdır.*

Faşizm iktidara bu sivil-resmi faşist diyalektiğiyle yürür. Faşizmin anlamını son darbeyi, bitirici vuruşu kimin yaptığı sorununa indirgemek, bu dinamiği unutup sivil faşizmi ön plana çıkarmak diyalektik materyalist yöntemle bağdaşmaz.

11

Öte yandan geleneksel küçük burjuvazinin genel anlamda tasfiye olmasının bir sonucu olarak ileri kapitalist ülkelerde faşizm tehlikesinin kalmadığı görüşü de devrimci Marksizm değil, sol liberalizmdir. Geleneksel küçük burjuvazinin (küçük mülk sahibi kesimlerin) giderek küçüldüğü haklı bir değerlendirme olmasına karşın, kapitalist toplumun proletarya ve burjuvazi şeklinde iki mutlak kampa ayrılmadığı da bir gerçektir. Bugün “orta sınıf” diye adlandırılan ve üretim ilişkileri içindeki konumu, sermayeyle ve sermaye düzeniyle olan ilişkileri ve yaşam tarzlarıyla işçi sınıfından ayrılan kesimlerin faşizme taban oluşturabileceği reddedilemez. Ayrıca bunların “inceltilmiş, işlenmiş” kafa yapıları ve ruh halleri dikkate alındığında, klasik faşist hareketin sol demagojisine küçük mülksahibi kesimlerden daha uzak olmadıkları da açıktır.

Aslında bunun bir ön-temsili Cumhuriyet mitinglerinde “laik devletlerine” sahip çıkan kitlede görmek mümkün. Bu kitlenin “doğal” lideri olarak ön plana çıkan zatın el kol hareketleri, bağırış çağırışı, “ben de sosyalistim”, “faşizm geliyor” yollu hezeyanlarıyla Hitler’in anakronik bir temsili olması da ayrıca manidardır.

Orta sınıfın gerek yaşam tarzı, gerek görece ayrıcalıklı konumuyla burjuvaziye yakınlığı onları proletaryadan ve onun sorunlarından uzaklaştırmaktadır. Burjuva düzenin yeniden-üretiminden yarar elde ettikleri ve kriz dönemlerinde bastıkları zeminin ayaklarının altından kaydığı dikkate alındığında, cephenin karşı tarafında ayrıcalıklarını savunmak için mücadele edebilmeleri olasılığı dışlanamaz. Nitekim Troçki de bu noktaya dikkat çekmiştir.

İngiltere’de köylülük diğer ulusların hepsinden önce tasfiye edilmişti. Daha yirminci yüzyıla gelmeden nüfusun mutlak çoğunluğunu proletarya oluşturuyordu. Dolayısıyla bu sorun İngiltere açısından ta o dönemde gündeme gelmişti. Troçki 15 Kasım 1931 tarihli mektubunda, toplumun ezici çoğunluğunu proletaryanın oluşturduğu İngiltere’de faşizmin tabanının daha zayıf olduğunu kabul

eder, fakat, diye ekler, “Denilebilir ki ve bu bir dereceye kadar doğrudur, yeni orta sınıf, [yani, üst düzey] devlet memurları, özel idareciler vs. bu tür bir taban oluşturabilir. Fakat bu incelenmesi gereken yeni bir sorundur. Neticede bu bir varsayım. Olayların ne getireceğini analiz etmek gerek. *Faşist hareketin şu ya da bu unsurdan gelişebileceğini görmek gerek.* Ama bu yalnızca bir perspektiftir, belirleyici olan olaylardır. İngiltere’de faşist bir hareketin gelişmesinin imkânsız olduğuna katılmıyorum... Bu geleceğe dair bir sorun. Uzak da olsa bir olasılık.”

Burjuvazi kendisiyle proletarya arasında birtakım ara katmanlar oluşturmak zorundadır. Kapitalist ekonominin işleyen yasalarını siyasetten ayrı ele almamak gerekir. Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması kadar, taşeronlaştırma ve fabrikalarda çalışan ortalama işçi sayısının geçmişe kıyasla azlığı da bir olgudur. Binlerce işçinin aynı işyerinde toplanmasının sonuçlarını burjuvazi görmüş ve gelişen süreçte kendine göre önlemler almıştır. Aynı şekilde, çalışarak geçinmek zorunda olması nedeniyle işçi sınıfına yakın duran, fakat üretimdeki, ekonomideki ya da genel olarak toplumdaki konumu bakımından proletaryadan farklılaştırılan kesimler de (“orta sınıf”) vardır. Kol işçisi olmayan bütün kesimleri işçi sınıfının dışına koymak ne derece yanlışsa, proletarya ile burjuvazi arasında yer alan ve varoluşunu proleterleşmemek üzerinden kuran küçük burjuva kesimlerin ya da “orta sınıflar”ın varlığını inkâr etmek de aynı derecede yanlıştır. Bu kesimlerin, genel olarak söylemek gerekirse, işçi sınıfı hareketine, komünizme duydukları nefret karşıdevrimci hareket için bir kitle tabanı oluşturabileceklerinin bir işaretidir aslında. Bu nedenle “orta sınıf”ın faşizm açısından potansiyel rolünü gözden kaçırmamak gerekir. Kapitalizm ortadan kalkmadan faşizm tehdidi yok olmaz.

12

Marksizmin faşizm anlayışından uzaklaşıp, diğer sol tutumların ne dediğine bakacak olursak, sol radikallerin her zaman olduğu gibi teorilerini liberalizmden aldıklarını görürüz. Lenin’in de defalarca vurguladığı üzere, aşırı “sol” hareketleri ifade eden sivri jargonun kabuğunu kaldırdığımızda altından tüm cıvıklığıyla uç noktasına götürülmüş liberal görüşler çıkar. Burjuva devletin bir zor aygıtı olduğunu unutup, baskı uyguladığı *gerçeğinden* hareketle buna (burjuva devlet değil de) faşist devlet sıfatını yapıştırmak, niyetlerden bağımsız olarak, o devleti meşrulaştırmak anlamına gelir.

Burjuvazi onlarca kanal aracılığıyla her gün devletin bir amme kurumu olduğunu, hizmet için var olduğunu, tarafsız bir hakem olduğunu, demokrasinin saf ve kusursuz olduğunu, diktatörlüklere taban tabana zıt olduğunu vb. aşılama çalışırken; sol radikaller de baskıcı özelliklere bakıp “faşist” etiketini yapıştırmak aynı görevi “sol” taraftan yerine getirmektedir. İkisinde de baskı uygulamayan ya da uygulamaması gereken bir devlet ideali vardır; ön kabulleri aynıdır, sadece bunun üzerine inşa ettikleri yorumları farklıdır. Şerit farkları sözcük seçimlerine, üslup farkına yansısı da içerik aynıdır ve ikisi de işçi sınıfı açısından bir karşı-ideolojiyi temsil etmektedir. Liberallerin ve burjuva uluslararası hukukun dilinde bunun adı “orantısız güç kullanımı” iken, muhalif soldaki ifadesi “faşizm” olmaktadır. Böylece kapitalizmden bağımsız, kapitalizmin ulaştığı belli bir aşamayla (emperyalizmle) organik ilişkisi saklanan bir faşizm hayaleti ortalıkta kol girmektedir.

Ne var ki faşizm, soyut bir şekilde, zor uygulayan egemen sınıf demek değildir. Bu söylem tarih-üstü, zaman-aşırı bir faşizm kavramına varmaktadır. Nitekim liberallerle bu sıkı fıkı ilişkinin sonuçlarından biri de demokrasinin idealize edilmesidir. Yaygın bir geçerliliğe sahip olan bu yaklaşım, her ne kadar ekonomik bakımdan az gelişmiş ya da geç kapitalistleşmiş ülkeler için dile getirildiği vurgulanarak, faşist yönetimi dünya çapında bir değerlendirmeye tabi tutuyor ve dünya sisteminin bir parçası olarak değerlendiriyor gibi gözükse de, aslında kapitalizmin uluslararası niteliği, birleşik ama eşitsiz niteliği hiç düşünülmeden oluşturulmuştur. Burjuva demokrasisi diye bir kavramın varlığını kabul edip, yani bunun özünde burjuvaziye demokrasi, işçi ve emekçilere diktatörlük demek olduğunu tanıyıp, sonra gördüğü her proleter-olmayan hükümete “faşizm” sıfatını yapıştıran bir devrimci tutum her şeyden önce bir tutarsızlık örneği, en sonunda da sınıfa ihanettir.

Burjuva demokrasisi bir sınıfın, burjuvazinin yönetim biçimidir. Bu nedenle demokrasi onun devletini belli bir tarzda örgütleyişini anlatır. Aristokrasi, monarşi vb. biçimler eşit-olmayan insan

gruplarının varlığını bir önkabul olarak alırken; demokrasi, bunların aksine, bu eşit-olmayan insan gruplarının eşit olduğu, “eşit” muamele göreceği kabulünden yola çıkar. Böylece devlet karşısında soyut bir eşitliğin olması gerektiğini vaaz eder. Bunu burjuvazinin tarihsel kökenleriyle bağlantısı içinde anlamak icap eder.

Burjuvazi tarih sahnesine ilk çıktığında toplumun egemen sınıfı konumundaki feodal beylere karşı halk kitlelerinin desteğini almak için o âna kadar pek geçerli olmayan ve ileri bir aşamayı ifade eden eşitlik düsturunu dillendirmişti. Feodal toplumda, soylularla serfler arasındaki ilişkide köylü, soylunun gerçekten asil olduğunu, kendisinden kesinlikle üstün olduğunu kabul ederdi. Tam da bu yüzden burjuvazi (orta sınıf), düşüncesini dile getireceği söylemi dikkatli seçmeliydi. “Onlar iyi sömüremiyor ben daha iyi sömürürüm, yardım edin ben başa geçeyim” anlayışı, bir egemen ideolojiye yaraşır şekilde, üstü kapalı, suyuna giderek ve alttan alta söylenmeliydi. Marx’ın dediği gibi, “haklarda adalet ve eşitlik, 18. ve 19. yüzyıl burjuvasının, feodal adaletsizliğin, eşitsizliğin ve ayrıcalığın yıkıntıları üzerinde kendi toplumsal yapısını yükseltmeyi arzuladığı temel direklerdir.”[8] Burjuvazi de, böylece, “zümreler”in eşit olduğu iddiasıyla sahneye çıkmıştır. Ama bu durum elbette toplumda her türlü eşitsizliğin ortadan kalktığı anlamına gelmez. Yalnızca eşit olmayan kesimlerin bundan böyle eşit muamele görecekları, ama hepsinin de doğal olarak kendi gücüne uygun olarak pastadan pay alacağı anlamına gelir. Bu da son tahlilde demokrasinin güçlü olan sınıfa demokrasi, güçsüz olan sınıfa diktatörlük olduğu gerçeğinde cisimleşir.

Ne var ki bu genel çerçeve demokrasiyi anlatmak için yetmez; sadece, bir bakış açısı olarak demokrasinin neden köleci toplumda bile var olabileceğini gösterir. Bir olgu olarak burjuva demokrasinin içeriği ve sınırları sınıf mücadelesinin seyri tarafından belirlenir. Tarih sahnesine önce çıkan Batı Avrupa burjuvazisi, yarışa erken başlamış olmanın verdiği geniş zamansal ve mekânsal sahanın varlığı sayesinde belli bir dönem (burjuva anlamda) demokrat olmuştur. Burjuvazi düşe kalka, ama düşüp kalkmaya, hatalar yapıp “doğru”sunu bulmaya zaman bularak ve bulduğundan ötürü kendi sistemini “en geniş” şekliyle inşa edebilmiştir.

Fakat bu ülkelerde de demokrasinin bugünkü içeriğini, en temel bileşenleri olan genel oy hakkı ve parlamenter demokrasi de dâhil olmak üzere, burjuvaziden sonra bayrağı devralan işçi sınıfının mücadelesi belirlemiştir, iktidarı aldığı ilk andan itibaren siyasal yozlaşma belirtileri gösteren burjuvazi değil. Türkiye proletaryası sahneye çıktığında Avrupa proletaryasının mücadelede yüzyılı aşkın bir mazisi vardı. Dolayısıyla burjuvazi lütufkâr olduğu için değil, o ülke proleterleri daha uzun süreli ve istikrarlı bir mücadele yürüttükleri için burjuva demokrasinin sınırları Batı’da daha geniştir.

Geç kapitalistleşen ülkelerde ise burjuvazi hiçbir zaman demokrat bir niteliğe sahip olmamış, aksine geç kapitalistleşme sonucunda ileri kapitalist ülkelere yetişme telaşına düştüğünden, yüzyılları birkaç on yıla sığdırmaya çalışmıştır; bu şekilde kendi birikimini yaparken de ülke emekçilerinin iflahını kesmiştir. Burada sınırı belirleyen yalnızca *bir bütün olarak dünya* işçi sınıfının ve emekçilerinin *güncel ve tarihsel* mücadeleleri olmuştur. Dolayısıyla Türkiye’deki demokrasinin bir avuç para babasının hükümranlılığını devam ettirmek için kitleleri uyuttuğu, bu diktatörlüğü gizleyen çürümüş bir rejim olduğu argümanı da doğru ama eksiktir. Aynısı, hem de katmerli bir şekilde, ileri kapitalist ülkeler için de geçerlidir.

Parlamenter demokrasi baskı rejimini dışlamaz; aksine bu ikisi ayrılmaz bir ikili olup, hangisinin hangi derecede baskın olacağı somut duruma göre belirlenir ve yıldan yıla, dönemden döneme değişiklik gösterebilir. Bu bahsettiğimiz kapitalist gelişmenin birleşik ve eşitsiz niteliğidir. Tek bir kapitalist model, ideal bir burjuva demokrasisi, katıksız, sınıfsız bir demokrasi yoktur. Demokrasiler arasındaki eşitsizliğin nedenlerini kapitalist gelişimin doğasında ve gelişme dinamiklerinde aramak ve bu nedenle kapitalizmin kendisini sorgulamak gerekir, yoksa “Türkiye’de demokrasi yok” diyerek Batı tipi demokrasileri idealize etmek, meşrulaştırmak çözüm değildir.

Devletin baskıcı niteliklerine sahte bir karşı çıkış, her ülkede liberalinden küçük burjuva devrimcisine, hümanistinden anarşistine o kadar yaygın bir tutumdur ki mücadeleye verdikleri

zarardan ötürü bunları bir bir ortaya koymak, uzun uzun açmak gerekiyor. İyi bir örnek olması bakımından anarşistlerin bu konudaki sloganları da, Marksizmin ve Leninizmin ilk baştan beri bu akım hakkında söylediklerini doğrular mahiyettedir: Anarşizm bir küçük burjuva ideolojisi değil, tersyüz edilmiş *burjuva* ideolojisidir.

Bu radikal ideolojiye göre, “her devlet teröristtir!” Bu ilk bakışta “sürekli faşizm” tezinin panzehiri gibi gözükse de, aslında aynı liberal içerikle maluldür. Bu ideolojinin, son on yılda burjuvazi eliyle öne çıkartılan ve tarihsel içeriğini kaybederek her türlü muhalif görüşe yapıştırılan bir sözcükle (“terörist”) derdini anlatmayı tercih etmiş olmasını bir kenara bırakalım. Dilin ideolojiyle bağlarının atlanmış olması kabul edilemez olsa da, maalesef sıkıntı bununla sınırlı değildir.

Aslında sözün kendisi içeriği bakımından, daha doğrusu düz anlamıyla anlatmak istediği şey bakımından yanlış değildir: Doğru, devlet Marksistler açısından “silahlı insanlar topluluğudur”, yani ordudur, polistir, jandarmadır, hapishanelerdir ve mahkemelerdir. Bu anlamda burjuva devlet de işçi devleti de, sözcüğün bugün edindiği yan anlamları bir kenara bırakabilirsek, “teröristtir,” yani kendi iktidarını korumak için gerektiğinde –illa kendisine saldırıldığında değil– “terör” (tedhiş) yöntemlerine, yani zora başvurur, cebir yoluyla iktidarını sağlamlaştırmaya çalışır. Burjuvazinin amacıyla işçi sınıfının amacının farklı olması burada konu dışıdır. Aslolan işçi devletinin de bu zora başvurmak zorunda olduğudur. Bu eylem onun hayatta kalmasının ve kendisi de dâhil olmak üzere tüm sınıfları ve böylelikle devlet iktidarının kendisini ortadan kaldırmak için yapabileceği tek şeydir. Ondan bu hakkından feragat etmesini istemek ölümle eşdeğerdir.

Sınıfların ortadan kalkmadığı bir toplumda kendisini silahsızlandıran proletarya burjuvaziyi silahlandırmış, tepesine binmesi için rakibine zemin hazırlamış olur. İki sınıftan da silah bırakmasını istemese burjuva pasifizmidir. Bu görüş, silah kullanma tekelinin yalnızca kendisine (burjuva devlete) ait olmasını isteyen burjuva ideolojisinin pasifist, “hümanist” yüzüdür. Silahın yalnızca yasal ulus-devletlerin “meşru” silahlı örgütlenmelerine (“can güvenliğimizi koruyan” orduya ve polise) ait olduğunu söylemek düzen savunuculuğudur. Dolayısıyla bu görüş de sınıflarüstü görünmeye çalışarak kendi politikalarını uygulayan (bunun burjuva çağdaki adı “ulus” ve “ulusal çıkarlar”dır) burjuvazinin tipik politikasına meylettir. Söylemekle söylememek (üstünü örtmek) arasında çok da büyük bir fark yoktur.

13

Bu şekilde tavır almakla faşizmin bir karşıdevrimci diktatörlük olduğu, yükselen işçi hareketinin sonuca (devrime) ulaşamaması temelinde baskın çıkacağı, uzun süreli bir siyasi istikrar rejimi değil, bir yeniden inşa ya da cerrahi müdahale rejimi olduğu gözden saklanmaktadır. Bir defa, faşizm bir kısıtlama değildir; faşizm, bir yok etmedir. Faşizm belli bir süre mücadelenin bastırılması, olanaksızlaşması, örgütlü direnişe mahal verilmemesidir (ya da başka bir açıdan faşizmin hedefine ulaşabilmesi için bu gibi somut koşulların olması gerekir).

Faşizm iki karşılıklı etkenden beslenir: Toplumdaki keskin bir bunalım (illa ekonomik olması gerekmez, siyasi ya da toplumsal da olabilir, ama gerçek ifadesini sonunda siyasi üstyapıda, yani devlet iktidarı sorununda bulur) ve proletaryanın devrimci güçsüzlüğü, iktidarı ele geçirememesi. Burjuvaziyi tarihin çöp sepetine gönderemeyen proletarya belli bir dönem boyunca siyasi haritadan silinir.

Olguları sınıfsal içeriğinden yalıttıp en çok öne çıkan öğelerine bakarak tanımlamak (ya da pazarlamak) burjuva bir eğilimdir. Faşizmi lider kültüründen ve kitle (sürü) psikolojisinden hareketle tanımlamakla, soyut “şiddet” üzerinden tanımlamak arasında hiçbir fark yoktur. Burada esas sorun, bu denli dile dolanmış olmasına ve karşı duruşunda bir samimiyet ögesi barındırmasına karşın, bu yaklaşımla faşizmin gerçek gücünün küçümsenmesidir. Faşizmin belirleyici özelliği tek başına şiddetin niceliği ya da dozajı veya hangi araçlarla (maşalarla) uygulandığı değildir. Belirleyici olan,

gerçekleşmeyen devrime (ya da gerçekleştikten sonra tutunamayan devrimci iktidara) karşı yapılan karşıdevrimin hangi sınıf adına ve daha önemlisi *hangi sınıfa karşı* yapıldığıdır.

Örneğin Latin Amerika'da ya da Afrika'da uygulanan ve herkesin malumu olan şiddeti ve kanlı diktatörlükleri ele alalım. Yüzbinlerce kişinin öldürüldüğü, tek kelimeyle katliamların gerçekleştirildiği bu eylemler kuşkusuz faşistlikten farkı olmayan eylemlerdir, faşistliktir. Bunu yapan zevatin Nazi, Mussolini, Franco vb. faşistlerden eksikliği olmayıp fazlası vardır. Hiç kuşkusuz bunlar da işçi sınıfının düşmanıdır ve tarih mahkemesinde hesap vereceklerdir. Fakat bu diktatörlerin belirleyici özelliği işçi sınıfının devrimci kalkışmasını bastırması, olası bir işçi iktidarını önlemiş (ya da var olanı bastırması) olmaları değildir. Peki, ne fark var?

Şöyle ki bu işlevleri edinecek diktatörlüklerin de günü gelebilir ve gelecektir. Ve bu rejimlerin uyguladıkları politikalar sermayenin emperyalist rekabette yer tutma çabalarının bir sonucu olarak işçi sınıfını örgütsüz, demokratik haklardan tümüyle yoksun, sistemli bir baskıya tabi tutacaktır. Faşizm ülke içindeki kapitalist güçlerin mutlak güçsüzlüğünü, devrilebilir olduğunu, ama ifade eder. Bu Bonapartist ya da yarı-Bonapartist askeri diktatörlüklerse, yukarıda da değinildiği üzere, geç yerleşen ulusal kapitalizmin uluslararası rekabet içindeki güçsüzlüğünden ötürü içeride aşırı baskı yoluyla denge arayışını, geç kalmışlığı birkaç yıla sığdırma telaşını ifade eder. Klasik faşist diktatörlükler için de benzer bir durumdan bahsetsek bile, emperyalist düzen içinde çıkış yolu arayışına giren bu ülkelerde ancak işçi sınıfı öznel nedenlerle iktidarı kaçırdıktan sonra (1920 İtalya, 1918-1923 Almanya) dizginsiz sömürünün önünü açacak bir diktatörlük kurulmuştur. Diğerlerindeyse burjuvazinin yirminci yüzyılda siyasal gericiliğini ifade eden bir olgu olarak, kendi devrimini (burjuva-demokratik dönüşümü) gerçekleştirememesi ve bunu tepeden inmece bir yukarıdan "devrimle" kısa devreye getirmesi olgusu anti-demokratik asker-polis diktatörlükleriyle sonuçlanmış, fiilî bir iç savaş rejimi kurulmuştur. Oysa faşizm, deyim yerindeyse, bir sükûnet rejimi, bir fırtına sonrası (fırtına öncesi değil) sessizliğidir.

Bu nedenle şiddetten kalkarak faşizm tanımı yapmak, Marksizmin sınıfsal yaklaşımına terstir. İşlevinden, kimin kime karşı yönelttiğinden bağımsız bir şiddet anlayışı, faşizm analizinin kalkış noktası olamaz. Bu tür bir yaklaşım bizi bir kez daha liberal-demokratlarla aynı safa iter: "Faşizm nedir?" "İnsanlık suçudur, insanlık ayıbıdır!" Evet, ama emperyalizme-kapitalizme özgü bir insanlık ayıbıdır, amiyane tabirle kapitalizmin ayıbıdır. Şu gerçek unutulmakta ya da kasten unutturulmaya çalışılmaktadır. Kapitalizmin tarihi aynı zamanda şiddetin görülmedik boyutlara ulaşmasının tarihidir. Tekelci kapitalizm aşamasında, paylaşılacak ganimetin nesnel anlamda artıp, "öznel" anlamda yetmediği koşullar altında şiddet, tarihin hiçbir evresinde görülmeyen boyutlara ulaşır. *Bu anlamda faşizm, emperyalist-kapitalist şiddetin, işçi ve emekçilere yönelik kapitalist saldırganlığın en yüksek aşamasıdır.*

14

Bu gibi ülkelerin uluslararası kapitalist sistem içindeki siyasi ve toplumsal yerini doğru değerlendirememek, faşizm tehlikesine gözlerimizi kapamamıza yol açar. Bu tür ülkelerdeki güdük burjuva-demokrasisi ya da bazı durumlarda doğrudan askeri diktatörlükler, sistemin neredeyse olağan bir parçası, *olağan* yönetim biçimi olarak tezahür etmektedir. Bu durum, o ülkelerde kapitalizmin kuruluşunun anti-demokratik niteliğinden kaynaklanmaktadır. "Kendi" devrimini proletaryanın az çok bir toplumsal güç olduğu ve dolayısıyla sosyalist devrimin somut bir olasılık haline geldiği koşullarda yapmaya çalışan bu ülkelerdeki burjuvazi, başlayan devrimin kitleler tarafından sosyalist devrime *süreklileştirilmesinden* korktuğu için, halkı işin içine katmadan ve demokrasiden ziyade baskıcı yönü ön plana çıkararak kapitalist devletini inşa etmiştir. Oysa faşist şiddet bundan farklıdır.

Örneğin bugün Venezuela'da faşizm tehlikesi devrim güneşinin arkasında silik bir şekilde pusuya yatmış olsa da, görmek isteyen gözlerce görülebilir. Türkiye'de ise *böyle bir faşist tehlikeden* bahsetmek doğru olmaz. Faşizm, şiddetini toplum nezdinde aktif ve/veya pasif bir destek bularak uygular. Venezuela'daki işçi ve emekçilerin yıllardır devam eden devrimci mücadelesinin hak ettikleri

bir işçi iktidarıyla sonlanmaması durumunda kitlelerde doğacak hayal kırıklığı, bunca yıldır tekerine çomak sokulan ve bunun acısını çıkartmak için bir kıvılcım bekleyen burjuvaziye faşist terörle kitleleri boğmaya sürükleyecektir. Türkiye’deyse ne yükselen kitlesel bir işçi hareketinden ne burjuvazinin aksayan programından ne de umut verilmiş küçük burjuvazinin işçi sınıfına potansiyel nefretinden bahsedebiliriz. Bu temelde farklı sınıflardan farklı derecelerde ve biçimlerde destek alacak bir faşist tehlike de yoktur.

Elbette bugün de Türkiye’de faşist saldırılar olmaktadır, bu saldırıları gerçekleştirenler elbette faşisttir, bunun altını çizmek gerek. Fakat fırsat kollayan, ara ara kullanılan faşistlerle bir iktidar biçimi olan faşizm arasında bir ayırım gütmek de şarttır. Özellikle de istikrarsız rejimlerin her daim bir köşede barındırdığı ve arada bir önüne kemik atarak pis işleri için etrafa saldırdığı faşist itlerle devlet dümenini eline almış faşizmin gücü ve özerkliği mukayese edilemez. Sınırlı sayıda faşist saldırının olması devleti faşist yapmaz. Hattâ daha da ileri giderek şunu söyleyebiliriz ki faşist tehlikenin varlığı bu niceliğe bakılarak da ölçülemez. Bugün Venezuela’da belki de Türkiye’de olduğundan sayıca daha az faşist saldırı gerçekleşmektedir. *Ama tam da bundan ötürü, yani proletarya ve proleter mücadelesi henüz güçlü olduğundan, faşizm de Türkiye’dekine nazaran daha güçlü bir olasılıktır.* Eğer devrimci mücadele sonuna kadar götürülmezse, işler tersine dönebilir.

Dolayısıyla faşizm sözcüğünü telaffuz ederek Venezuela’daki tehlikelerle Türkiye’deki tehlikeleri aynı kefeye koymak ölümcüldür. Gerçek bir faşist tehlikeden bahsetmek, işçi sınıfına can havliyle bir direniş sergilemesi ve *iktidarı almaya teşebbüs etmesi için verilmiş bir sinyaldir*, hem de güçlü bir sinyal! Tespit ve sloganların böyle somut bir anlamı vardır. Oysa Türkiye söz konusu olduğunda, bugün her yönden hazırlıksız olan işçi sınıfını böyle bir teşebbüse itmek siyasi bir intihardır.

15

Soyut şiddete dayalı faşizm tanımının bir başka boyutuna değinmek gerekirse; şiddetin hangi toplumda, hangi sınıf tarafından, hangi araçlarla ve elbette kime karşı ve nasıl uygulandığından bağımsız bir şekilde şiddetin “yoğunluğu” gibi muğlak, muğlak olduğu kadar da tehlikeli bir kavrayıştan hareket eden yaklaşımlar, Sovyetler Birliği’ndeki bürokratik diktatörlüğün tarihin en azılı haydutlarının, eskinin Beyaz Ordu mensuplarının elinde, bugün faşist diye nitelendirdikleri ülkelerde olduğundan katbekat daha fazla ve daha sistemli bir şiddet uyguladığını, üstelik bu şiddetin de özel olarak işçi sınıfına, komünistlere ve muhalif aydınlara yöneltilmiş olduğunu ve de tüm bu çerçevede, eğer tutarlı olunacaksa, bu “sosyalist” rejimin de *faşist* diye nitelendirilmesi(!) gerektiğini susarak geçiştiriyorlar. Oysa bu mantıksal “tutarlılık” da mevcut “tutarsızlık” kadar yanlıştır.

Stalin ile Hitler arasındaki (eli kanlı birer diktatör olmalarından gelen) kişisel benzerliklere karşın; 1939’da kamuoyunda uzun süredir devam eden güven aşılama seanslarından sonra bir saldırmazlık antlaşması imzalamalarına karşın; rejimlerinin ayrılmaz parçalarını toplama kampları, işkencehaneler, katliamlar, kitlesel infazlar, keyfi yargılamalar ve tutuklamalar oluşturmalarına karşın, “arayıcılık ve düzenleyicilik işlevlerinde, toplumsal katmanları koruma kaygısında ve kişisel amaçlar için devlet aygıtını sömürmesinde Sovyet bürokrasisi ... özellikle faşist bürokrasiye benzemesine”[9] karşın, bu iki diktatörün şahsında cisimleşen toplumsal sistemler birbirinden ayrıdır ve ayrı adları gerektirmektedir. Simetrik olgular olmalarına karşın, toplumsal temellerinde büyük farklılıklar vardır.

SSCB’deki Stalinist diktatörlük işçi sınıfının başarılı devrimi sonrasında bir dizi ara aşamadan geçerek iktidara uzanmış bir karşıdevrimci rejimdir ve bu totaliter yönetim devletleştirilmiş, planlı ama bürokratik yönetimli bir ekonomik şekillenme olmasıyla kapitalist üretim ilişkilerini tasfiye etmiş bir tarihsel sapma, deyim yerindeyse, bir ara rejimdir. Bu anlamda Nazizm de Stalinizm de işçi sınıfının öznel (yani örgütlülüğünün niteliğinden kaynaklı) yetersizliğini –farklı aşamalardaki öznel yetersizliğini– fırsat bilerek iktidara gelmelerine karşın, faşist diktatörlük kapitalist rejimin tekrardan sağlam temellere oturtulmasını hedef alan bir *burjuva* devlet biçimidir. Stalinist diktatörlüğün aksine, kapitalist artı-değer sömürüsü, özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ortadan kalkmamış, aksine bunun rayından çıkan dengeleri yerli yerine oturtulmaya çalışılmıştır.

Nazizm ile Stalinizm arasındaki ya da Hitler ve Mussolini faşizmleri ile Stalinist diktatörlük arasındaki bu benzerlikler, bir üst kategori olan (sosyo-ekonomik bir biçimden ziyade, sosyolojik bir sıfat olan) totalitarizm ve korporatizm sözcüklerinin yardımıyla ifade edilebilir.

İlk kez İtalyan faşisti Mussolini tarafından güncellik kazandırılan totaliter ve totalitarizm sözcükleri, devletin tüm organlarının mutlak (bütünsel) bir tarzda birleştirilmesini ve hayatın her alanına devletin sürekli müdahalesini anlatır. Troçki 1930'larda Stalinist diktatörlüğün bütünsel, monolitik egemenliğini anlatmak için bu sözcüğe başvurmuştur. Troçki'nin totaliter devlet derken kastettiği, ülkenin toplumsal, siyasal ve ideolojik yaşamının tüm alanlarının devlete tabi kılınması ve en ufak bir eleştiriye ve bağımsız düşünceye bile tahammülsüzlük göstererek bunların bastırılmasıdır.

Burjuva ideologlarıysa, totalitarizm sözcüğünü sınıfsal egemenliğin edindiği biçimlerden *yalnızca* biri olarak görmek yerine, Soğuk Savaş döneminde çoğulcu parlamenter sistemlerin “özgür ve açık” toplumlarının karşıtı olan, devletin baskın ve baskıcı olduğu rejim anlamında bir “totalitarizm” anlayışı türetmişlerdir. Böylece kapitalist “demokrasiler” aklanmakta, işçi demokrasisi de üstü kapalı olarak özgürlük karşıtı bir rejime dönüştürülmektedir. Oysa totaliter devletlerde vurgu bireyin devlete karşı görevlerine ve yükümlülüklerine yapılmıştır. Bireyin hakları yoktur ya da “bahşedilenlerle” sınırlıdır. Devletin yönetilmesi ve görevlendirilmesi görevini işçi sınıfının bizzat yerine getireceği işçi devletiyle bunu mukayese etmek gülünçtür.

Korporatist sözcüğüyse hiyerarşik-bürokratik bir tarzda örgütlenmiş ekonomik ya da meslekî birimler olan korporasyonlara dayalı toplumu anlatır. Sınıf temelli örgütlenmeleri yok edip, sermaye ile emeği aynı çatı altında “uyumlu” bir şekilde bir araya getirerek sınıf mücadelesini bastıran bu kuruluşlara katılım zorunlu olup, kişiler üzerinde müthiş bir yaptırım söz konusudur. Ortaçağın loncalarını hatırlatan bu yapılar toplumun her alanı üzerinde baskı kurar. Bu haliyle ilk olarak Mussolini İtalya’ında görülmüştür.

Faşist yönetim anlayışına göre mevcut tek partinin başkanı devletin de başkanıdır, her şeye kadirdir. Diğer benzer özelliklerini, Duçe lakaplı İtalyan faşisti Mussolini'nin özelliklerinin sıralandığı şu satırlardan takip edebiliriz. Benzerliklere vurgu yapmak için Duçe yerine, Stalin'in kendi kendine bahşettiği “Başkomutan”, “Büyük Önder” vs. türünde sıfatları koymak yeterli olacaktır:

“Duçe, yığınların duygularını sezen, onların belirsiz iradelerini biçimlendiren kişidir. Duçe, halkın yüreğinin çırpıntısını kendi yüreğinde duymaktadır ve ulusal amaçları ve erekları en iyi biçimde bulup, ortaya çıkartabilmektedir. ...halkın tek temsilcisi olarak görülmektedir. Halk-Devlet birliğini ortaya koyan Duçe'nin temsilciliği, bir tüm olarak teoriye dayanmakta, bu temsili gerçekleştirici hiçbir gerçek yol bulunmamaktadır.”

Ve yine:

“Kişilerin kendi çıkarları için özgür bir irade ile sendikaları kurdukları söylenilmiş ise de, gerçekte faşistleştirilmiş sendikalara girmeyenlerin iş bulabilme yolu bulunmadığından dolayı bir zorlama her zaman kendisini göstermiştir. Hele sendikaların kesin bir biçimde devletin denetimi altında bulunduğu ve çalışma ilişkilerinin doğal sonucu olan hukukî savaşı yolları kapatıldığı için, özgürlükten söz edebilmek zordur. Sendika yöneticilerinin atanması faşist partinin kabulüne bağlıdır.”[10]

Öte yandan Duçe'nin ardından, parti ile devlet arasındaki ilişkileri İtalya’da GCF adında Büyük Faşist Meclisi düzenliyordu. İtalya’da 1928 yılında anayasal bir kurum haline getirilen GCF ile SSCB’de 1936 yılında yeni anayasayla kurulan ve Orwellvâri bir ironiyle “Üst Sovyet” adı verilen, GPU'nun ayrılmaz ikilisi olan üst organı da karşılaştırabiliriz.

Ama bu kadar benzerlik yeter. Bunlar neticede farklı rejimlerdir. İşçi sınıfına ve devrimci mücadeleye düşmanlıkları bakımından birbirleriyle yarışmalarına karşın, farklı ekonomik temeller

üzerinde yükselirler. Dolayısıyla bu ikisini birbirine karıştırmamak gerekir, hem de iki rejim altında da yeraltı mücadelesi önceliğe sahip olmasına karşın.

16

Siyasette isimler aynı sınıfın temsilcisi olsalar bile farklı eğilimleri adlandırmak için kullanılır. Nitekim buna uygun olarak taktikler ve stratejiler belirlenir. Yarın yükselen mücadelede asıl faşist saldırılar (Bugünkü saldırılar ne? Eğer faşistler iktidara sahipse neden sivil faşistler bu kadar güçsüz? Bugün ne kadar canımızı yaksa da saldırıların güçsüzlüğüyle yarınki saldırıların önüne geçmediğimiz takdirde ezici niteliği bambaşka olacaktır.) başladığında, dahası faşizm somut olarak iktidara yürüdüğünde kitleye faşizm geliyor diyemeyecekler: Öyle ya, zaten faşizm yok muydu?!

Nitekim Stalinistler Almanya’da Hitler’in iktidara geldiği 1933’ten önceki Brüning ve Papen-Schleicher hükümetlerini faşizm diye nitelendirdiler. Böylece o günkü anlayışa göre Hitler’in iktidara gelmesi bir niteliksel değişiklik ifade etmeyecekti (tıpkı bugün Türkiye’de AKP hükümetini devirecek muhtemel bir askeri darbenin kuracağı askeri diktatörlüğün nitel açıdan güya hiçbir değişiklik yaratmayacağı gibi). Bu deha ürünü politikaya göre, asıl düşman sosyal-demokrat adlı faşistlerdi, yani “sosyal faşistler”! Stalinizm bu saçmalıklarla proletaryanın mücadele şevkini baltaladığı gibi düşmanın zaferini de kolaylaştırmış oluyordu. İşçi sınıfının yüzbinlerce silahlı gücü olmasına karşın, Hitler’in bir pencere camı dahi kırmadan iktidara gelmekle iftihar ettiği bilinir.

Aynı teorik körlük elbette sonrasında da devam etmiştir. Bu bürokratik zikzaklar Almanya Komünist Partisi’nin merkezindekileri 1933’ün sonunda, iş işten geçtikten çok sonra bile, Almanya’da yükselen bir devrimci dalganın varlığından bahsetmeye itmiştir. Allahın sopası yok, ama yanlış teoremin var! Çok değil altı yıl sonra bu “sosyal-faşist” yakıştırması, mucitlerinin ummadığı bir şekilde “gerçeklik” kazanacaktı.

Milletler Cemiyeti’ndeki kadim dostlarından hayır gelmeyeceğini anlayınca Hitler’le anlaşma imzalayan Stalin, Almanya Komünist Partisi’ne de içeride propagandayı durdurma ve emperyalist oldukları *yeni keşfedilen* [11] İngiliz-Fransız emperyalistlerine karşı yurtseverlik naraları atma emrini vermişti. Sonuç, faşist Almanya’yı savunan “sosyalizm yanlıları”: Sosyal-faşistler!

17

Görüldüğü üzere yanlış politikalar yalnızca o günü bağlamıyor. Bugün gördükleri her kapitalist devlete faşist yaftasını yapıştıran ve böylece, üstü kapalı bir şekilde de olsa, kapitalizmin yeterince baskıcı, tepki uyandırıcı olmadığını ifade eden bu kesimler; yarın başka bir uca savrulup burjuva liberallerin de dâhil olduğu ve dahası tabandan değil, merkezden yürütülen sınıflar arası bir “Halk Cephesi” önerecekler, tıpkı 1936’da İspanya’da yaptıkları gibi. Bugün cilalı lafların, radikal sloganların arkasına gizlenen liberal görüşler yarın (ya da “bugün”den başlayarak) sınıflarüstü bir siyaset önerisinde somutlaşacaktır.

Hatırlatmakta fayda var, en soldan en sağa, bir aşırı uçtan diğerine savrulmak Stalinizmin tipik tutumudur. Stalin ve sultanı altındaki Komintern, Hitler iktidara gelene kadar belli bir dönem, “faşizm sosyal-demokrasinin karşıtı değil, ikizidir” gibi aşırı sol (ve aşırı yanlış) bir görüşle, yükselen faşist tehlikeyi bırakıp sosyal-demokrat işçilere saldırmış, onların okul çağındaki çocuklarını dövdürmüş, hattâ Ağustos 1931’de Almanya’nın üçte ikisini kaplayan Prusya’daki Sosyal-Demokrat hükümeti devirmek için Nazilerin düzenlediği halk oylamasına “Kızıl Referandum” diyerek destek vermişti. İş işten geçip Hitler kolayca iktidara geldikten sonra da diğer uca savrulup, daha dün işçi tabanlı bir burjuva partisiyle (sosyal-demokratlarla) ortak düşmana karşı cephe oluşturmazken, önce tüm ülkelerin özgül koşullarını bir kenara bırakarak sosyal-demokratlara merkezler arasında bir ittifak önermiş, sonrasında “ılımlı” burjuva kesimlerin de dâhil olduğu Halk Cephesi’ni savunmuş, müttefiklerini kızdırmamak adına “faşizm mali sermayenin yalnızca en gerici, en şoven, en emperyalist, en saldırgan kesimlerinin [yani bütününün değil] yönetimidir” tezini ortaya atmıştır.

Elbette bu ikisinin arasında “en kanlı olanların diktatörlüğü”ne göz kırpmayı da unutmamıştır. Hitler’in iktidarda olduğu 4 Mart 1933’te, SSCB hükümetinin resmi yayın organı *İzvestiya*’da SSCB’nin dünya üzerinde Almanya’ya karşı düşmanlık beslemeyen tek ülke olduğu ve “bu gerçeğin hükümetin biçimi ve bileşenlerine bakarak” değişmeyeceği hiç utanmadan yazılabilmektedir.

Bu zikzaklar İkinci Dünya Savaşı’na kadar da sürmüştür. Yukarıda da belirtildiği üzere, Halk Cephesi politikalarının benimsenmeye başladığı 1934 yılından itibaren sömürgeci Batı Avrupa ülkelerine “barış savunucuları” adı verilmiş, sömürgelerde sömürge-karşıtı devrim programı ve propagandası bir kenara itilmiş, emperyalistlerin dünya örgütü Milletler Cemiyeti’ne (hem de övgüler düzerek) üye olunmuş ve dünya faşistler ile demokrasi yanlıları şeklinde (elbette sözde sınıflarüstü) iki kampa bölünmüştür. Stalinistler aynı yanlış politikayı İspanya’da da sürdürmüşler ve 1934’e kadar faşist diye nitelendirdikleri burjuva partisi Cumhuriyetçi Sol’un lideri Azaña’yla iki yıl sonra “Halk Cephesi” hükümetinde koalisyon yaparak İspanyol Devrimi’nin ezilmesine yol açmışlardır.

Bu politika 1939 yılına kadar korunmuştur: Bu tarihte Nazilerle saldırmazlık anlaşması imzalanmış, bu kez tüm politikalar ters çevrilmiştir. Bunlar faşizmin dünya üzerinde yarattığı yıkımlarda Stalinizmin rolünü anlatmak için yeter, sorun sadece hangisinin daha zarar verici olduğunu saptamaktadır.

Oysa ne faşizm “sosyal-demokrasinin etkin desteğini arkasına almış olan burjuvazinin kavga örgütüdür” ne de proletarya dışındaki sınıflardan faşizme karşı tutarlı bir mücadele beklenebilir. Faşizmin başlı başına bir toplumsal şekillenme değil, bir devlet biçimi olduğunu, kapitalizm üzerinde yükseldiğini söyledikten sonra, elbette şunu da kabul etmek gerekir ki, kapitalizmin, ama “güleryüzlü” bir kapitalizmin, devamından yana kesimler içinde de faşist bir yönetim altında değil, başka bir devlet biçimiyle yönetilmeyi isteyenler (bu kesimler samimi olsun ya da olmasın) çıkacaktır. Çoğunlukla nesnel konumları gereği, kapitalizmin tüketim toplumundan nasiplenmenin en iyi ifadesini demokratik, özgür parlamenter sistemde bulan kesimler, faşizmin sivri yönlerinden rahatsızlık duyabilirler. Fakat çok iyi bildiğimiz üzere, kapitalizmin bu demokratik nimetlerinden yararlanmanın ön şartı küçük ya da büyük bir sermayeye, özel mülkiyete sahip olmaktır. Entelektüel, duygusal, kültürel ya da ahlaki nedenlerle faşist yönetimden rahatsız olan bu kesimlerin, dün tehdit altında olan özel mülklerini düşünmeden hareket etmeleri düşünülemez. Bunların içinden elbette kendi sınıflarına ihanet ederek devrimci mücadele saflarına katılan unsurlar çıkacaktır. Geri kalan kesimini niteleyen başlıca özellik ise yalpalamalar olacaktır.

Bu kesimleri ancak güçlü bir işçi cephesi ileri çekebilir. Bunlarla ve dahası reformist işçi örgütleriyle de somut adımlar üzerine kurulu, mücadele amaçlı ittifaklarda ya da ortaklıklarda her zaman devrimci kesimler yararlı çıkar. Ama burada kilit olan husus, faşizme karşı mücadeleyi salt devrimcilerin ya da tek bir devrimci örgütlenmenin vereceği mücadele olarak görmemektir. Faşistlere karşı verilen mücadeleyi yalnızca onların araçlarıyla –bir azınlığın savaşıyla– sürdürmek mümkün değildir. Arkasına sermayeyi almış bir güç karşısında sayıca kısıtlı bir öncünün kahramanca mücadelesi yeterli değildir.

Öncelikle faşizmin ve faşistlerin yalnızca devrimcilere ya da solculara karşıt bir hareket olduğu yanılısamızdan kendimizi (ve kitleleri) kurtarmamız gerekir. Faşizm toplumdaki her türlü demokratik hakkın kısıtlanması ya da toptan yok edilmesi, gerici politikaların ve âdetlerin yerleştirilmeye çalışılması anlamına gelir; bu onun yukarıda belirtilen hedeflerine ulaşması için bir zorunluluktur. Dolayısıyla bu felaketten yalnızca devrimcilerin etkileneceğini düşünmemek gerek. Grev mücadelesinde patronu ve devlet güçlerini püskürttükten sonra grevi kırmak için çağrılmış sivil faşistlerle muhatap olan işçilere; uzun saçı ya da küpesi nedeniyle yahut oruç tutmadığı için tehdide maruz kalan öğrencilere; karşı cinsle münasebetlerinde “uygunsuz” hareketlerde bulunduğu için “uyarılan” gençlere kadar toplumun ezici çoğunluğu nesnel olarak faşizmin karşısındadır. Böyle güçlü bir temele sahip olan anti-faşist mücadeleyi kitleleşmeden vermeye çalışmak uzun soluklu, güçlü ve militan bir mücadele örgütlenmenin de önüne geçer: Faşistlerin biri gider biri gelir, arkasındaki güçler

açısından bu gidenlerin salt nicel bir anlamı vardır. Bizler içinse verilen her bir kayıp candır. Bu nedenle devrimcisinden reformistine kadar geniş tabanlı bir işçi cephesi şarttır.

Almanya’da faşizmin iktidarı sürecinde sosyal-demokratları (reformistleri) baş düşman olarak görmek tümünden yanlıştı. Hiç kuşkusuz bunların her ikisi de son tahlilde burjuvazinin hizmetindedir. Fakat bunların ne sınıfsal temeli ne de hükümet etme biçimi aynıdır. Elbette bu demek değil ki burjuvazinin uyutmak için kullandığı sosyal-demokratlar bizden biridir. İkisi de düşmandır, doğru. Ama Troçki’nin de belirttiği üzere, “sosyal-demokratlarla faşistler arasında, yani işçilere sabırlarından istifade ederek yalan söyleyen ve ihanet eden düşmanla, işçileri açıkça yok etmek isteyen düşman arasında bir fark”[12] olmadığını söylemek yanlıştır.

18

Şunu değişmez bir yasa olarak koyabiliriz: Faşizm, ancak reformist partiler işçi sınıfının devrimci durumdan yararlanıp iktidarı ele almasını engellediği, daha doğrusu engelleyebildiği yerde iktidarı ele alabilir. Bu demektir ki sosyal-demokratlara ya da genel olarak işçi sınıfı içindeki diğer örgütlenmelere karşı alınacak tavır, faşizme karşı mücadelede hayati önem taşır. Bunun somut taktiklerin zorunluluğunu ve önemini artırdığı açıktır, zira faşist diktatörlükler kaçırılan devrimci fırsatların akabinde iktidara geldiğine göre, devrimci-olmayan işçi sınıfı partilerinin arkalarına takmayı başardıkları işçi kitleleriyle bağ kurmak ve onları proletarya diktatörlüğü hedefine kazanmak elzemdir.

Bunu başka bir şekilde koymak gerekirse, “aşırı” sol kapitalist sistemin ipini çekmeyi başaramayınca aşırı sağ kapitalizmi tedaviye girer. Bu nedenle “yükselen faşizm”, “iktidara yürüyen faşizm” tabirleri yakın ya da eşzamanlı bir “iktidara yürüyen proletarya diktatörlüğü” olasılığından bağımsız ele alınamaz. Poulantzas tipi reformist düşüncüleri Stalinist çizgiden ayırmayan husus budur. Faşizmin başarısız bir işçi iktidarını takiben geldiğini, faşizmin tam da genel anlamda “işçi sınıfının saldırısına bir tepki” olduğunu, yani “devrimci bir durum”un öznel nedenlerle sönmümlenmesinin bir sonucu olduğunu görememeleri (s. 99 v.d.) ve böylece faşizme karşı kitleyi silahsız bırakmalarını. Unutmamak gerekir ki faşizmin hem panzehiri hem de önleyici ilacı proletarya diktatörlüğüdür.

Bir heyula gibi “sürekli faşizm”den bahsetmek faşizmin bu özelliğini unutturmak demektir. Faşizm, burjuvazinin işçi sınıfına karşı kullandığı kitle imha silahlarıdır. Ama gücünü örgütlülüğünden alan, örgütlülüğüyle var olan burjuvazinin cephanesinde yalnızca ağır silahların olduğunu düşünmek, dahası cephanesindeki en büyük silahı en önce ya da zamansız kullanacağını düşünmek saflıktır. Burjuvazinin cephanesinde yalnızca kitle imha silahları yoktur; burjuvazi tam teçhizatlı olduğu gibi, psikolojik savaş ve ideolojik savaşta da maharetlidir. Hiçbir savaş stratejisi yalnızca yok etmekten ibaret değildir. Bu tespit burjuvazinin varoluş savaşı için de geçerlidir. Tarihin en güçlü egemen sınıfının elindeki tek koz faşizm değildir. Burjuvazinin siyasi paketinde sol seçenekler de vardır.

Marksist yazında faşizme kimi açılardan benzer bir işlev gören ama bunu karşı şeritten yapan ideolojiyi anlatmak için kullanılan tabir Kerenskizmdir (ya da aynı anlama gelmek üzere, Halk Cephesi politikaları, başka bir deyişle devrimci durum sırasında sosyal-demokrasi, yani tek kelimeyle sınıf işbirlikçiliğidir). Sınıf mücadelesinin yükseldiği, toplumsal huzursuzluğun had safhaya vardığı dönemlerde, devrimci bir partinin öznel (ya da nesnel) yokluğu koşullarında, bu tür hükümetler kitlelerin mücadelesinin düzen sınırları dâhilinde tutulmasını sağlarlar. Burjuvazi iktidarı tümünden kaybetmektense, işçi mücadelesinin basıncının da etkisiyle, radikal sol söylemlerin ve “sosyalizm” vaatlerinin yanına birtakım tavizler eklediği bir sınıf işbirliği iktidarına onay verir. Bu Kerenskist partiler belki de işçi sınıfı içinde mevziler elde etmiş olmaları ve sol söylemleri nedeniyle yer yer faşizmden bile daha tehlikelidirler. Bunlar sınıfın enerjisini düzen içi yollara akıtma işlevi görürler. Rejim sosyal-demokrasiye ve bu dolayısıyla işçilere bağlı olduğundan hâlâ bir uzlaşma ögesi barındırır. Ne denli masraflı olsa da mücadeleyi devrim yolundan saptırıp, gerekli an geldiğinde devrimci güçlerin bastırılmasına hizmet ettiğinden, burjuvazi açısından faydalı olduğu su götürmez. Bu iktidarların “işlevlisi” burjuvazi açısından sorunu çözer. Çözemediği durumdaysa dolaylı saldırı devri kapanır.

Bir örnek olması bakımından yaşadığımız topraklardan Ecevit'in 12 Eylül öncesi rolünün Kerenskizmin bir örneği olduğu belirtilmişti. Troçki'nin eşsiz benzetmesiyle, sınıflar ve özel olarak da proletarya yeni siyasal biçim ve yöntemlerin peşinden gitmeden önce, "bir kez eski sandık odalarını didik didik etmeyi, dede ve ninelerinin eski elbiselerini tersyüz ederek giymeyi deneyebilir" (a.g.e. , s. 128). İşte bu elbise Kerenskizmdir. Bu elbiseler bol da gelebilir dar da. Burjuvazi de beğenmeyebilir proletarya da. Burjuvazi beğenmezse faşist koyu uniformalar dolaptan çıkartılır; işçi sınıfı beğenmezse devrimin kızıl gömlekleri kuşanılır!

Bu noktada karşımıza hemen Kerenskizm nitelendirmesinin pratik siyasal sonuçlarının neler olduğu sorusu çıkıyor. Kerenskizm bir sinyaldir: Bize, mücadelenin yükseldiği böyle bir aşamada devletin başına geçmiş bu "sol"a ne olursa olsun güvenmemiz gerektiğini, meselenin artık sol-sağ değil, somut olarak "İşçi iktidarı mı, burjuva iktidarı mı?" olduğunu hatırlatır. Kitlelere bu Kerenskist yoldan ilerlenemeyeceğini, verilen destansı mücadelelerinin *hakkının* kırıntılar değil, iktidarın kendisi olduğunu, bunun için de devrimci dönüşüme aday bir önderliğin şart olduğunu anlatmak gerekir.

Kerenskist partilerin iktidarda olduğu dönemler ya bir ikili iktidar dönemidir ya da ikili iktidara gebedir. Mücadelenin bu aşamasında, verili duruma göre parlamentoyu boykot şiarı savunulacaktır. Bu nedenle "işçi sovyetleri" sloganı ya da verili duruma göre "Tüm İktidar Sovyetlere!" sloganı gündeme getirilmelidir. Böyle bir dönemde burjuva parlamentoya katılımı mutlak zorunlu görmek, sınıfsal çizgileri bulanıklaştıran "Halk Cephesi" iktidarlarına –neticede burjuva iktidara– ortak olmak ya da *bu iktidara güven besleyerek kitlelerde yanılısamalar uyandırmak kabul edilemez*. Burjuvazi devrimci işçi hareketinin hedefe yaklaştığını hissettiğinden geniş bir sol yelpazeden şahısları hükümete dâhil etmeye çalışır. Doğru bir teoriye sahip olmayan bu kesimler devrimin bastırılmasına aracı olurlar, ya da bazen bu rolü bizzat oynarlar.

Devrim, sözde reformist yönetim, hakem rolündeki Bonapartist denge rejimi ve faşist diktatörlük gibi seçeneklerin aynı toplumsal bunalım ortamından beslendiği tarihsel örneklere bakarak görülebilir. En belirgin örnek olması bakımından 1936 Fransa'sı ile İspanya'sını karşılaştırmak yeterlidir.

İspanya'da Sovyetler Birliği bürokrasisinin emrindeki Komintern'in cinai politikaları yeni kurulmuş olan cumhuriyetin bir proleter devletine dönüşmesinin önüne geçmiştir. Bu dengesiz burjuva devlete yıllardır biriken devrimci enerjiyi bastırabilmek için Halk Cephesi denen sınıf işbirliği siyaseti yetersiz gelmiş ve bir iç savaş neticesinde Franco faşizmi başa geçmiştir. Fransa'daysa aşağılık Léon Blum'un önderliğindeki Sosyalist Parti ve Komintern'in Fransa'daki uydusu Fransız Komünist Partisi'nin politikaları Fransız işçilerinin 1936 yazındaki kahramanca mücadelelerini yolundan saptırmayı başarmış ve reformist Sosyalist Parti iktidarıyla dalga durdurulmuştur.

Bunları söyledikten sonra, tamamlayıcı olması babında, faşizmin hedefe ulaşma sürecinin asla basit birkaç evrimsel aşamaya indirgenemeyeceğini de eklemek gerek. Genel çerçevenin çizilmesi –yani yükselen işçi hareketi, devrimci durum, ihanet eden önderlik, yükselen ve iktidara yürüyen faşizm– işçi hareketinin önderliğin ihanetinden sonra bir daha geri dönmemesine sürekli bir düşüşe geçeceği anlamına gelmez. Bu altüst oluş dönemini diyalektik bir şekilde kavramak gerekir. Poulantzas'ı yavan bir "teorisyen," Troçki'yi ise devrimci bir deha yapan bu "ince" yönetsel çizgidir. Hareketi teleolojik bir süreç olarak görmediğimiz takdirde, faşizmin yükselişi dönemine tekrardan yükselen bir devrimci işçi hareketinin denk düşebileceğini de kavrarız. Sıkı bir geleneğe sahip olan, bu süreçte yenilginin suçunu sosyalizm davasında değil, deneyip gördüğü ve sonra tarihin çöp sepetine attığı eski önderliğinde bulan yaralarını sarmış bir işçi sınıfı, faşizmi hızla çıktığı o deliğe aynı hızla, bura bura sokabilir. Troçki'nin yana döne mücadele çağrısında bulunmasının ve bu uğurda tüm emeğini ortaya koymasının arkasında bu gerçeklik vardır. Devrimci fırsatların kaçırılması her şeyin bittiği anlamına gelmez.

Elbette tüm bu çerçevede faşizmin doğrusal bir çizgide olmasa da bu aşamaların neticesinde iktidarı aldığını da görmek gerekiyor. Bunun özü burjuva toplumundaki derin bunalımdır. Bu gerçeği görmezden gelen, faşizmin "besleyicisi"nin işçi sınıfının militan devrimci mücadelesinin burjuvazinin

yüreğine saldırdığı korku olduğunu, bu korkunun gerçeğe dönüşmemesinin nedeninin (daha doğru bir ifadeyle, sorumlusunun) sınıfın mücadele etmemesi değil, önderliğin gerekli inisiyatifini almaması ve kitleleri hayal kırıklığına uğratması olduğunu “unutan” bir devrimci anlayış suçu işçi sınıfında bulacaktır.

Nitekim bu noktada da burjuva aydınlarla bir fikir birliği söz konusudur: “Hitler işçi ve emekçilerin aktif desteğiyle iktidara gelmiştir!” Ama aynı işçi sınıfının çok değil otuz yıl önce devasa bir enternasyonal partiye öncülük ettiği, yirmi yıl önce, Birinci Dünya Savaşı’nın başında bu sosyal-demokrat önderlik tarafından aldatıldığı, ama yine de savaşın sonunda Kayzer’i alaşağı ettiği, fakat iktidarı sosyal-demokratlara kaptırdığı; sonrasında yine yılmayıp, doğru dersler çıkartarak, Nazilerin iktidara gelişinden on yıl önce başka bir sol seçeneği, bu sefer (Stalin ve Zinovyev’in direktifleri altındaki) komünistleri denediği, ama Sovyetler Birliği’nden gelen henüz devrime hazır olmadıkları talimatıyla dizginlendiği (Zinovyev ve Buharin’e hitaben yazdığı ve sonradan, 1927 yılında, Zinovyev’in Merkez Komite toplantısında okumasıyla zabta geçen mektubunda, Almanya’da komünistlerin bugün iktidarı almaya yeltenmeleri durumunda kendi sonlarını hazırlayacaklarını, faşistler uykuda olsalar bile, bugün önce onların saldırımlarının yararımıza olduğunu (!) ve dolayısıyla da Almanları cesaretlendirmek yerine dizginlemek gerektiğini yazar Stalin. Troçki’nin bir ayaklanma planı ve takvimi hazırlama önerisi reddedilir ve devrim kaçırılır. Faşist hareket bu andan itibaren yükselişe geçmeye başlar), Hitler’in iktidarda olduğu ve terör politikalarını uygulamaya başladığı Mart 1933’te bile, fabrikalardaki işyeri komitesi seçimlerinde faşistlere yalnızca % 3 oy[13] çıktığı – bu tarihsel gerçeklikler “bilimsellik” adına tarihin tozlu sayfaları arasına terk edilmiştir! Kabahatli olan işçi sınıfıdır, tıpkı bugün seçeneği devrimde görmeyip başka yerde gördüklerinde “suçlu” oldukları gibi.

19

Troçki’nin de dediği gibi, Marksist gerçekçilik devrimci iyimserliğin ön şartıdır, bu ikisi birbirinden ayrılamaz. Kapitalizmin pisliklerini teşhir etmek için kapitalist devlet ya da düzen demeyi yeterli görmeyip illa ek sıfatlar aramak ve bu ihtiyaca yanıt olarak ajitatif amaçlarla “faşizm” söylemine sarılmak, böylesi kötümser bir yaklaşıma yol açar. Bu siyasetlilik ne geleni ne gideni ne de var olanı açıklayabilir. Ve açıklayamadığı oranda yenilginin kaçınılmaz olduğunu, bugün de hemen mücadeleye girişsek yine 12 Eylül’ün geleceğini ima eder, bu inancı besler. Oysa 12 Eylül’ün kaçınılmaz değildir, her istediğinde değil, işçi sınıfı kendi sırasını savdığında gelebilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, faşizm burjuvazinin işçi sınıfına karşı kullandığı kitle imha silahlarıdır. Bu silahın her daim kullanıldığını söylemek, her daim kullanılabileceğini, karşımızda bu denli (yenilemez) güçlü bir “ordu” olduğunu da söylemektir. Dolayısıyla karamsardır, mücadeleden kaçışı besler, devrimci olasılığı, devrimci çözümü reddeder.

20

O halde bütün bu söylenenlerden, “demek ki faşizmi yaratan aslında işçi sınıfının düzeni tehdit eden mücadelesidir. Dolayısıyla devrimci mücadele *zaten başarıya da ulaşmadığından* fiiliyatta faşizmi tetiklemekten başka bir işlev görmemektedir vs.” sonucu çıkartılabilir mi? Soru çok yaratıcı olmamakla birlikte yine de yanıtlanmayı hak ediyor, zira başka biçimler altında sık sık gündeme getirildiği inkâr edilemez.

Böyle bir olasılık, yani işçi sınıfının ayağa kalkıp mücadele ederek düzeni tehdit etmesi bizlerin iradesinden bağımsızdır. Gerçekte bunun devrimci müdahaleyle alakası yoktur. Kapitalist düzen kendi düşmanlarını her gün yaratmakta, bunlar da haklı nefretlerini dönemsel olarak düzene karşı yöneltilmektedir. Bunun devrimcilerden bağımsız nesnel bir gelişme, inkâr edilemeyecek bir *olgu* olduğunu vurgulamak gerek. İşçi sınıfı kendiliğinden harekete geçip, düzene tehdit oluşturan mücadelelere girişebilir, devrim teşebbüslerinde bulunabilir. Bunun için devrimcilerin kesintisiz ya da düzenli müdahalesi, yaygın bir etkiye sahip olması şart değildir. Bunun en iyi örneği bugünkü

Venezuela'dır. Ama hareketin düzeni yerinden edip edememesi – işte bu görev, devrimci bir önderliği, bir önderliğin devrimci yol göstericiliğini şart koşar.

Sorunun daha da önemli kısmı, işçi sınıfı böyle bir mücadele vermediği takdirde demokrasi ile faşizm arasındaki ayrım yavaş yavaş ortadan kalkacak ya da silikleşecektir. Bugün sahip olduğumuz demokratik hak ve özgürlüklerin büyük bir çoğunluğu dünya işçi sınıfının verdiği devrimci mücadelelerin bir ürünüdür, burjuvazinin yüce gönüllüğünün değil. Bunun da en iyi örneği, kapitalist demokrasinin beşiği İngiltere'dir, zamanında işsiz işçilerin vücutlarının muhtelif yerlerine damga vurmaktan, ellerini kesmekten vs. çekinmemiş olan, beğenmedikleri şu "ayaktakımı"nın (İngiliz işçi sınıfının) adam ettiği İngiliz kapitalistlerinin ulus-devleti.

Dolayısıyla yalnızca bu düzeni yıkacak olan değil, bu düzeni "demokratik", "medeni" ya da en azından nefes alınabilir hale getiren de işçi sınıfı ve emekçilerin mücadeledir. Unutmamak gerekir ki bizler bugün hâlâ 12 Eylül öncesi verilen mücadelelerin meyvelerini yiyoruz.

21

Faşizmden bahsederken burada hiç ele almamış olsak da, başarılı bir devrimin ardından kurulan işçi iktidarının bir ya da birkaç ülkede yalıtık kalıp bir karşıdevrim neticesinde yıkılması sonrasında da kurulabileceğini atlamamak gerekir. Bu zaten gün gibi aşikârdır. Buradaysa dünya çapında bir işçi devletinin olmadığı koşullardan bahsediyoruz.

Yükselen işçi hareketi elde ettiği somut kazanımlarla burjuvaziyi içinden çıkamadığı bir krize sürüklemiştir. Gelecek toplumun asli öğeleri (sendikalar, dernekler, işyeri komiteleri vs.) adeta müstakbel konumlarını bilircesine hareket etmeye başlamıştır. Burjuvazi bu korkuyu üzerinden atamaz, yeni bir şeyler yapma fikri burjuvazinin beynine iyiden iyiye kazınır. İşte faşizm toplumda ne tür bir huzursuzluktan (ekonomik, toplumsal, kültürel vb. kriz) kaynaklanırsa kaynaklansın, bu bunalım yaygınlaşıp siyasi bir bunalımda ifadesini bulduğunda gerçek bir olasılık olarak ortaya çıkar. Tüm sınıflar açısından eski siyasi biçimin geçerliliğini yitirdiği bir dönemdir bu.

Yukarıda da belirtildiği üzere, faşizmin iktidardayken uyguladığı politikalar; iktidara uzanma sürecindeki yapısı, geçtiği aşamalar; iktidardayken uzlaşım içine girdiği kesimler ve bu uzlaşımın derecesi, süresi; dış politikadaki tavrı (saldırgan mı, tedbirli mi) vs. ülkeden ülkeye, dönemden döneme farklılıklar gösterebilir, gösterecektir de. Nitekim faşizm öncelikle emperyalist paylaşımında geç kalmış ulusların, sömürge ve ucuz hammadde ve işgücü yokluğunun bir sonucu olarak görece geç emperyalistleşmiş ülkelerde (İtalya, Almanya) ortaya çıkmıştır. Faşizm hususunda değişmeyen şey, emperyalizm çağında karşıdevrimci bir burjuva diktatörlük olarak iktidara gelmesi; mali sermayenin ihtiyaçlarını karşılaması; işçi sınıfı ve diğer muhalif kesimlerin örgütlülüklerini parçalaması; bunu yaparken sivil bir kitle hareketinden değişik derecelerde yararlanması; toplumda kendine (öncelikle küçük burjuva kitlelerden) geniş bir "meşruiyet" temeli bulması; sınıfsal ayrılmaya panzehir olması için aşırı milliyetçi ve/veya dinci propagandayı şahlandırmayı; kitlelerin aptallaştırılması siyasetine sarılması; sömürüyü arttırarak işçilerin yaşam standartlarını düşürmesi ve burjuvazinin kesesini doldurması; bunu yapabilmek için de ilk adım olarak kitlenin öncülerini fiziksel olarak yok etmesi, geri kalanını da devasa bir terörle sindirmesidir. Birbirinin aynı olan faşizm örnekleri aramak, "süreklî faşizm" yaratmak kadar olmasa bile, yine de tehlikelidir.

22

Faşizm olağanüstü bir yönetim biçimi olarak olağanüstü mücadele araçları gerektirir. Her türlü mücadele olanağının yok edildiği, örgütlülüğün (bir arada durmanın) en büyük suç sayıldığı bir ortamda sindirilmiş ve bastırılmış kitleleri harekete geçirebilecek geçiş talepleri büyük bir anlam taşır. Faşizm altında mücadele, deyim yerindeyse, devrim köstebeğinin bir kat daha yerin altına indiği, çok daha ihtiyatlı hareket ettiği, bulunduğu ilk çatlaktan başını gösterip zemin yokladığı, ama deyim

yerindeyse her defasında yeryüzüne çıkamadığı bir dönemdir. Mücadele perspektifleri kökten farklıdır. Lenin bu farklılığı 1905 Devrimi'nin yenilgisinden sonra şu şekilde ifade etmişti:

“Devrim sırasında ‘Fransızca konuşmayı’ öğrendik, yani harekete, mümkün olan en çok sayıda ayağa kaldırıcı sloganı katmayı, kitlelerin doğrudan mücadelesinin enerjisini artırmayı ve çapını genişletmeyi öğrendik. Şimdi, içinde bulunduğumuz duraklama, baskı ve dağılma döneminde ise ‘Almanca konuşmayı’ öğrenmeliyiz; yani yavaş yavaş (*işler tekrardan canlanıncaya kadar yapacak başka bir şey yok*), düzenli, sistematik bir şekilde çalışmayı, adım adım ilerlemeyi, dirhem dirhem kazanmayı öğrenmeliyiz. Bu faaliyeti sıkıcı bulanlar, *bu dönemde de, yolun bu dönemecinde de sosyal-demokrasinin [komünizmin] devrimci ilkelerini koruma ve geliştirme gereğini anlamayanlar boşuna kendilerine Marksist demesinler.*”[14]

Faşizm yasal mücadele olanaklarının bile genel anlamda tıkanması demektir. Yasal kılıf altında açık devrimci faaliyetin yürütüldüğü, yasal devrimci yayınların yayımlanabildiği ve sokakta alenen satılabildiği bir faşizmden bahsetmek faşizmi aklamak, olduğundan küçük göstermektir. Faşizmin “gizli”si, açık olmayanı olmaz. Faşist yönetim yeni mücadele biçimleri, yeni taktikler, yeni sloganlar gerektirir. Fakat bunlar o gün bir geçiş talebi olarak devrimci bir içerik barındırabilecekken, bugün reformist, hattâ gerici bir slogan olabilir.

Örneğin parlamentonun feshedildiği ya da göstermelik bir kuruma indirildiği bir faşist rejim altında, Kurucu Meclis sloganı toplumun geniş kesimlerince meşruiyete sahip bir talep olabilmesi bakımından ilerici bir içerik taşır. Oysa aynı talep içinde bulunduğumuz koşullar altında boş, statükocu, olası bir devrimci durumdaysa karşıdevrimci ve gerici bir içeriğe sahip olacaktır. Kitlelerin aktif ve pasif desteği neticesinde iktidara uzanmış faşizmin çok geçmeden kitle tabanını yitirmesi ve soysuzlaşması kitlelerde henüz devrimci bir bilinç olmasa da, demokratik bir bilincin yerleşmesine yardımcı olur, yeraltına itilmiş devrimcilere önemli mücadele fırsatları sunar. Bu sayede gidişattan mutsuz, huzursuz kesimlerle bağlar kurulabilir.

23

Faşizme son vermenin yolu onu doğuran kapitalizme ve sahte demokrasiye, yani burjuvazinin insancıl bir görüntü altındaki sınırsız sömürüsüne son vermektir. Bu yalnızca ajitatif bir slogan ya da başka bir açıdan, söylenenlerde çelişki değildir. Elbette faşizmi kapitalizmin görünüş biçimlerinden yalnızca biri olarak nitelendirmek, kapitalizmin başka bir biçim altında var olabileceğini de söylemektir, fakat bu yaklaşım sorunu yalıtık bir şekilde ve biçimsel bir mantıkla çözmeye çalışmaktır.

Öncelikle, *kapitalizmin* faşist biçiminden devrimci bir kopuşun yanı sıra, *kapitalizmin* “demokratik” biçimine geçişin de mümkün olması, “demokratik” biçimden faşist biçime tekrar geçişin mümkün olmadığı anlamına gelmez. Burjuva ideologlarının faşizmin burjuva düzenle bağlarını silikleştirmek için ortaya attığı iddiaların aksine (buna göre Hitler karizmatik kişiliğiyle kitleleri adeta manyetize etmiş, gaflet uykusundaki *tüm halk gözü hiçbir şeyi görmediğinden* kitleler halinde Hitler’in peşine takılmıştı), Almanya içinde faşizmin kapitalizmin içinden nasıl *organik* bir şekilde çıktığını görenler de vardı. O dönemki koşullarda sanatlarını işçi sınıfı mücadelesinin parçası yapmış pek çok sanatçı, mesela doğadaki evrim sürecine göndermede bulunarak, Hitler’in iktidarı ele almasını Weimar Cumhuriyeti’nin “başkalaşım”ı (ya da evrimi) olarak teşhir etmişti (örneğin John Heartfield, bkz. Ek II)

Diyalettik bir şekilde kavradığımız müddetçe bunda bir yanlışlık yoktur. Faşizm tam da burjuvazinin olağan yönetim biçiminin içinden *kendi organik gelişimi neticesinde peyda olmuştur*. Bu evrim, akıbeti baştan belli düz bir süreç değil, aksine patlamaların, aksamaların olduğu diyalettik bir süreçtir. Ama her halükârda kapitalizmin kendi gelişiminin bir ürünüdür, dışarıdan dayatılmış bir rejim değildir. Faşizmi yaratan koşulları ortadan kaldırmadığımız müddetçe bu döngü kendiliğinden yeniden başlar ve gerekli şartlar oluştuğunda küllerinden yeniden doğar. Dolayısıyla faşizme karşı mücadele

bir demokrasi mücadelesine indirgenemez. Soyut, tek yanlı teorik doğrular faşizme panzehir olamaz. Faşizmle barışçıl yollardan hesaplaşamayız. Faşizmi güzellikle defedemeyiz. Böyle bir güce karşı işçi sınıfının militan devrimci mücadelesi şarttır. Bu bütünsel mücadeleyi yalnızca burjuvaziden bağımsız bir Birleşik İşçi Cephesi ve kararlı, devrimci fikirlerle donanmış, militan bir önderlik yürütebilir. Bu karşı duruş sergilendiğinde mücadele zaten olduğu yerde durmayacak, sosyalizme giden yolda kapitalizmin tasfiyesi ve işçi iktidarının kuruluşuyla taçlanacaktır.

24

Son olarak, faşistler iktidara geldiğinde her şey, hemen, o gün bitmiş demek değildir. Güçlü, sağlam bir geleneğe sahip bir proletarya, güçsüz de olsa devrimci bir çekirdeğin varlığı, faşistlerin erken hareket etmiş olmaları vs. gibi birçok değişkene bağlı olarak, proletarya, iktidar faşistlere geçse bile teslim alnamayabilir. Tersine devrimci işçi sınıfı bu kamçının etkisiyle faşizmi, faşizmle birlikte de burjuvaziyi temize havale edip kendi iktidarını, işçi devletini kurabilir. Faşistlerin iktidara uzanmasından sonra büyük çatışmalar illa durur diye bir kaide yoktur. *Faşizm-öncesi dönem faşistlerin başta olduğu bir hükümet altında da geçebilir.* Faşistlerin iktidara gelmesi yalnızca mücadeleyi nihayete erdirmek için “artık” çok daha çabuk olunması, son darbenin indirilmesi zamanının geçmekte olduğu anlamına gelir. Son çırpınış da olsa bu mücadele ölümüne verilmelidir. Troçki'nin izinden giden Bolşevik devrimciler onun çağrısını unutmamalıdır: *Faşizm yerleşmeden önce stratejik bir geri çekilmeden, yani teslimiyetten söz eden herkes haindir! Komünist militanların görevi, faşizm iktidara ancak ölümüne girilen, acımasız ve yıkıcı bir iç savaşla, ancak ölümlerimizi çiğneyerek gelebilir demek olmalıdır!*

Ağustos 2007

Notlar

[1] Bu kavramlar aşağıda ele alınacaktır.

[2] L. Troçki, *Faşizme Karşı Mücadele*, Yazın Yay., 1998, s. 297.

[3] Örneğin bkz. “Taze Bir Ders: Yaklaşan Savaşın Niteliği Üzerine,” 10 Ekim 1938, *Writings of Leon Trotsky 1938-39* içinde, s. 13; “Sorulara Cevaplar,” 22 Ekim 1938, *Writings of Leon Trotsky 1937-38* içinde, s. 156.

[4] Bunun için bkz. *Fransa: 1848 Haziran Ayaklanması – Sürekli Devrimin Bir Provası*.

[5] N. Poulantzas, *Faşizm ve Diktatörlük*, İletişim Yay., 2004; R. Yürükoğlu, *Faşizm ve Burjuva Demokrasisi*, Alev Yay., 1991. İlkinin tutarsızlıkları bir tarafa, ikincisi söz konusu olduğu kadarıyla, doğrularla yanlışların bu denli iç içe geçtiği başka bir eser bulmak güçtür.

[6] **coup d'état**: Devlet darbesi ya da askerî darbe.

coup de grâce: Bitirici vuruş, son darbe.

[7] Guérin kitabında bunları ayrıntılarıyla anlatır. Bkz. Daniel Guérin, *Faşizm ve Büyük Sermaye*, Suda Yay., 1975.

[8] K. Marx, *Felsefenin Sefaleti*, Sol Yay., 1999, s. 13.

[9] L. Troçki, *İhanete Uğrayan Devrim*, Alef Yay., 2006, s. 342.

[10] Çetin Özek, *Direnen Faşizm*, I. cilt, İzlem Yay., 1966, s. 123, 129.

[11] SBKP'nin başındaki bürokratik elit, savaş tehdidi karşısında proletaryanın sınıfsal söylemini bir kenara bırakarak, Hitler'le anlaşmadan önceki dönemde dünyayı bir yanda demokrasi ve barış yanlıları, diğer yanda da faşistler olmak üzere ikiye bölmüştü. Bu "barış dostları"nın arasında sömürgeci emperyalist güçler de vardı! Güçsüzlüklerinden ötürü o dönem saldırgan bir politika izlemeyen sömürgecileri ürkütmemek için sömürge karşıtlığı bırakılmış, "reel politika" izlenir olmuştu. Troçki bir yazısında Stalinistlerin resmi yayın organı Pravda'da (12 Mart 1939) çıkan bu ibretlik beyanlardan birini aktarır "Komünistler...burjuva demokratik devletler diye adlandırılan emperyalist hükümetlerden sömürgelerdeki emekçi kitlelerin yaşam standartlarında derhal [aynen öyle-L.T.] esaslı [-L.T.] bir iyileştirme ve ayrıca sömürgelere geniş demokratik haklar ve özgürlükler verilmesini talep ederler." ("Hindistan Emperyalist Savaşla Karşı Karşıya," 25 Temmuz 1939, *Writings of Leon Trotsky 1939-40* içinde, s. 31) Böylece Komintern, Bolşeviklerin emperyalizm çağında dünya perspektiflerinin en önemli mücadele alanlarından biri olan ve III. Enternasyonal'i, sömürgelerde hiçbir zaman bir etkiye sahip olmamış sözde enternasyonalist II. Enternasyonal'den ayıran en önemli hususlardan biri olan sömürgelerin bağımsızlığı için devrimci mücadele yaklaşımını bırakmış ve artık, önünde el pençe divan durduğu emperyalist güçlerden medet ummaya başlamıştı.

[12] L. Troçki, *Faşizme Karşı Mücadele*, s. 106.

[13] Üstelik bu oran, faşistlerin bir önceki seçimlerde (1931) aldıkları oy oranından % 2 daha azdır.

[14] "Tasfiyeciliğin Tasfiyesi", 11 (24) Temmuz 1909, *Against Liquidationism* içinde, Progress Publishers, s. 45.

EK I

“HİTLER SELAMININ ANLAMı: Küçük adam büyük ödüller peşinde. Parola: Arkamda Milyonlar Var!”, John HEARTFIELD, 1932.

Naziler burjuvazinin aktif desteğiyle iktidara gelmiştir. Örneğin Hitler ile o dönemki başbakan Franz von Papen arasında geçen ve Nazileri iktidara getirecek olan görüşme, öncesinde de faşist harekete milyonlarca para akıtmış olan Könlü banker Kurt von Schroder'in evinde gerçekleşmişti, ki Schroder Nazi yasalarına göre bir “Yahudi”ydi. Dahası Naziler döneminde de ekonomide faal rol oynayan Schroder savaş sonrası yargılanmış ama payına yalnızca cüzî bir para cezası düşmüştü!

EK II

“Alman Doğa Tarihi: Başkalaşım”, fotomontaj, John HEARTFIELD, 1934.

En alttaki Ebert, Weimar (burjuva) cumhuriyetinin ilk başbakanıdır, onun üstündeki Hindenburg ise son cumhurbaşkanıdır ve son eylemi de resmin en üstündeki Hitler’in başbakanlığını onamak olmuştur. Troçki bu temelde 1938’de, “Faşizm Weimar demokrasisinin meşru varisidir” diye yazmıştı.